

ДЕРЖАВНИЦЬКА

ДУМКА

Думка

Б.т.

5

КВАРТАЛЬНИК

1952

З М І С Т:

	Стор.
Наша національна втрата	4
Велич маєстату	6
Етлі про монархію	8
М. Базилевський: Світогляди й об'єднання	9
П. Солуха: Російська мова, Гетьман Павло і наша недержавність	22
О. Шаповал: Перша зустріч з будучим Гетьманом Павлом Ско- ропадським	33
С. Ледянський: Зустріч з Оленою Телігою	49
Чи таким має бути православний календар?	57
З нашої преси	59
На тему дня	61
З листів до редакції	63
Різне	64

У М О В И П Е Р Е Д П Л А Т И:

Річна передплата в ЗДА	\$2.00
Піврічна	1.25
Поодинокє число	0.50

Передплата поза межами ЗДА в красвій валюті за існуючим курсом.

Редактор: С. Ледянський. Видавництво: „Державницька Думка“.

Адреса Редакції й Адміністрації:

“Derszavnytska Dumka”, P.O. Box 3427, Sta. “O”, Phila. 22, Pa.

Ціна примірника — 50 центів

ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА

КВАРТАЛЬНИК
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ ІДЕОЛОГІЇ,
КУЛЬТУРИ І ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

Ч. 5

1952

ВИДАВНИЦТВО «ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА»
ФИЛАДЕЛФІЯ, ПА.

В глибокім душевнім смутку подаю до відома Українського Громадянства, в імені цілої нашої родини, що Мати наша, Гетьманова Олександра, спочила в Бозі дня 29. ц. м. в Оберстдорфі, Баварія, після короткої недуги. Вічна їй Память!

Лондон, 30. грудня, р. Б. 1951.

ДАНИЛО СКОРОПАДСЬКИЙ.

УКРАЇНСЬКА ГЕТЬМАНСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ АМЕРИКИ
з глибоким сумом сповіщає все українське громадянство на
еміграції, що 29. грудня 1951 року в Німеччині померла

ЇЇ СВІТЛІСТЬ ГЕТЬМАНОВА

ОЛЕКСАНДРА СКОРОПАДСЬКА

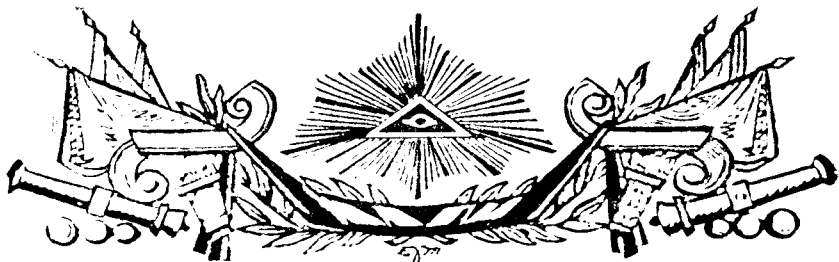
ВІЧНА ЇЇ ПАМ'ЯТЬ!

ГОЛОВНА УПРАВА УГО.

Її Світлість ЯВП Гетьманова
ОЛЕКСАНДРА СКОРОПАДСЬКА
*** 23. X. 1878 — † 29. XII. 1951.**

Світлина з 1918 року.

Наша національна втрата

29 грудня м. р. після короткотривалої хвороби без страждань упокоїлась на 73-ому році життя її Світлість Ясновельможна Пані Гетьманова ОЛЕКСАНДРА Скоропадська, дружина покійного Гетьмана всієї України, ПАВЛА, Мати ЯВП Гетьманича ДАНИЛА.

Для гетьманців-державників у всьому світі ця втрата незвичайно тяжка і болюча, бо в її Особі відійшла найближча Людина до покійного Гетьмана Павла, найбільшого державного мужа нашої доби.

Як мати ЯВП. Гетьманича Данила, її Світлість, людина високої європейської культури і виховання, нащадок давнього княжого роду України, передала синові своєму всі ці дорогоцінні якості разом з палкою любов'ю до України і її народу.

ЯВП Гетьманова Олександра все своє життя була відданою патріоткою своєї Батьківщини. 33 роки провела Гетьманська Родина на еміграції, в Німеччині. Але й ці літа, наочне свідoctво, чим жила ця Родина і на що була скерована її повсякденна праця. Український Науковий Інститут, організований Гетьманом Павлом, постійна допомога студіюючій українській молоді, без ріжниць її світогляду і переконань, батьківське піклування про вчених наших на чужині, турботи про українську пресу, літературу, мистецтво — це все було не для чужинців і не для самого себе, це все було для народу нашого, для української справи на вигнанні.

Сьогодні серед нас на чужині не один живий свідок тієї колосальної національно-громадської роботи, що її провадила Гетьманська Родина на еміграції. Прийде час, про це напишуть і розкажуть люди, бо така правда про Гетьманську Родину не сміє бути забута, а повинна бути принесена на Рідну Землю, щоб

наші брати і сестри знали КИМ і ЧИМ насправді була Гетьманська Родина, опинившись волею долі поза межами свого Краю.

Останні роки після закінчення II-ої світової війни і смерті ЯВП Гетьмана Павла, Пані Гетьманова обняла провід Регентською Радою Дому Скоропадських. Працюючи разом з гетьманцями-державниками з нової еміграції, це Її Світлості велетенська заслуга, що лави гетьманської організації і прихильників Гетьманського Руху за неповні три роки в двох тільки краях, Німеччині і Австрії, зросли до кількох тисяч. І всі ті, хто мав нагоду бачити і розмовляти з Її Світлістю пані Гетьмановою Олександрою в останні роки, підтверджують її світлий ум, глибокий такт і щиро пошану до чужих поглядів і переконань.

Схиляючи чола перед Її Прахом, молимо Всевишнього, щоб скріпив на душі ЯВП Гетьманіча Данила, в ці сумні і тяжкі для нього дні втрати гарячо любимої Матері, та дав йому сил мужньо і твердо вести далі працю на благо нашої Батьківщини, як репрезентанта Українського Державного Маєстату на чужині.

Непохитно і вірно зберігати та утверджувати найкращі традиції державних чинів, що беруть початок від Княжої Доби нашої історії і тягнуться через цілий період творчого Гетьманства аж до визвольної боротьби останніх десятиліть.

Не покладаючи рук стреміти до з'єднання усіх українських творчих сил на найбільше діло — Діло визволення України то відбудови і утвердження Суверенної, Соборної Української Держави.

Бути толерантним до всіх інакомислячих, але чесних українських патріотів, що їх пізнається з одвертої поведінки і мужнього висловлювання своїх поглядів та з відрази до безвідповідального баламучення народніх мас і стремління до групової або класової боротьби: чи то за для задоволення власних амбіцій, чи то за чужинецькими ворожими підшептами і підкупамми.

Поважати і шанувати обидві Християнські Українські Церкви і всемірно піддержувати їх. Ці бо дві великі Інституції стремлять до збереження і утвердження ідеалів християнських, як непорушної основи української духовности, що зберігала від віків нашу національну окремішність — першу передумову світлої будучини нашої Нації.

З заповіту і наказу Ясновельможної Пані Гетьманової ОЛЕКСАНДРИ Скоропадської Синові своєму, ЯВІЗ Гетьманічеві ДАНИЛОВІ при передачі йому верховного керівництва Гетьманським Рухом 5. XI. 1948 року.

Велич маєстату

Геніяльний англійський письменник Вільям Шекспір, сучасник англійської королеви Єлизавети I, такі людські чесноти поставив перед монархом, який має тішитись любов'ю народу. В монархові повинна жити: законність, справедливість, стриманість, стійкість, щедрість, наполегливість, милосердя, скромність, побожність, терпеливість, хоробрість і витривалість.

Померлий англійський король Юрій VI-ий ці всі чесноти в собі мав. Ось чому після несподіваної його смерти хвиля співчуття і жалю прокотилася по цілому вільному світі. Королі і президенти, міністри і генерали, поети і журналісти, робочий люд і хлібороби аж до скромних міщан околиць королівського маєтку в Сендриггем, де помер Юрій VI-ий, з глибоким співчуттям і сумом зустріли цю вістку.

Чому? Чи мало вмирає на світі великих людей? Чи англійський король якийсь виняток?

Є кілька причин, чому з таким жалем і скорботами зареагував вільний світ на цю вістку. Перша з них лежить в особистій вдачі померлого короля. **Це була проста, добра і щедра людина.** На фоні сучасних правителів народами і державами, Юрій VI-ий відзначався безмежною відданістю і любов'ю до свого народу. Нарід платив своєму королеві тим же. Друга причина — це загальне здрібніння в нашу добу так званих “великих людей”. Де, в якій країні, на кому може спочити око людське з отих великих людей? Все, що перейшло перед нашими очима за кілька останніх десятиліть, це в більшості або дикуни-людожери, або демагоги-крутії, або шукачі **за всяку ціну** “любви народної”. Щирої, великої людини-правителя нема, або майже нема. Але такою людиною був померлий англійський король Юрій VI-ий.

Часто в середовищі українських нігілісткуючих демократів можна почути таке на адресу монархів: живі ляльки, віджилий атрибут історичного минулого, анахронізм.

Не думаємо, що 77-літній Вінстон Черчіль викликав **штучні** сльози на своїх очах, промовляючи на засіданні парламенту урядове звідомлення про смерть короля. Не думаємо, що вся американська преса (за винятком комуністичної) **штучно** присвячувала цілі сторінки смерті короля Юрія і приходу на трон королеви Єлизавети II-ої. Не думаємо, що поліція силою заганяла (на советський зразок) сотні тисяч простого англійського люду з

околиць Лондону, в тому числі жінок з немовлятами, і змушувала їх плакати за померлим королем...

Так, по той бік залізної заслони і тут серед нас в певних колах ця подія мала таке значення, як може мати значення для руху воза п'яте колесо, що було причеплене ззаду і загубилося. Але в світі людей, організованих на засадах — Бог, Батьківщина, Авторитет — смерть подібних людей, байдуже якої нації, якої держави, — струшує людьми, як струшує землетрус: раптово, несподівано, страшно.

В найбільшій філадельфійській газеті, "The Philadelphia Inquirer," в редакційній статті "Вільний світ оплакує смерть короля" — ми прочитали такі рядки: . . . "скромність і благочестиве життя королівської родини викохали теплі почуття поміж багатьма американцями, які не є захоплені титулами і королівськими претензіями. Відсутність в ньому самому помпезности йшла в парі з граційністю його дружини і чарівністю їх дітей. Не буде зрадою наших республіканських принципів дивитися на них, як на "велику прекрасну родину"*).

Але з точки зору комуністів, неанглійських соціалістів і наших нігілістуючих демократів, чим там є захоплюватися в королівській родині? . . . Анахронізм! Віджилий атрибут історичного минулого!

В урочистій заяві Королеви Єлизавети II-ої з нагоди перебрання правління Великою Британією, 8 лютого 1952 року, читаємо такі її кінцеві слова:

. . . "Я молю Бога, щоб допоміг мені гідно виконати це велике завдання, що лягло на мене так рано в моєму житті".

Чи це означає, що королева Єлизавета II молить Бога, щоб дав їй мудрість добре вести міжнародну політику та регулювати соціальні взаємини всередині англійського суспільства? Ні. Королева молить Бога, щоб Він допоміг їй, як її батькові, настільки бути любленою своїм народом (розуміється, за її особисті, ідейні, моральні і вселюдські чесноти), щоб під її проводом з цією задачею легко могли справлятися майбутні Черчілі, Етлі, Моррісони, Ідени і інші представники еліти англійської, її аристократія, яка одна і тільки одна вона творить сучасне і майбутнє своїх народів. Не монархи в наш вік роблять політику, а під їх всеохоплюючим маєстатом найкращі сини і дочки кожного окремого народу. Коли подивимось на сучасну Японію, Шве-

*) The Philadelphia Inquirer, February 7, 1952, page 14, "Free World Mourns a King's Death."

цію, Норвегію, Данію чи іншу монархічну країну світу — ми в тому переконаємось.

Елизавета II два десятиліття літ готувалась до монаршого обов'язку. Історичний досвід соток літ попереднього виховання монархів Англії, зокрема королеви Марії I-ої, Елизавети I-ої, Марії II-ої, Анни і Вікторії — передані їй, сьомій англійській королеві, Елизаветі II-ій.

В народі англійському існує віра, оперта на фактичних даних, що найбільшого розквіту Британська Імперія досягала під проводом королев. Від щирого серця бажаємо сучасній молодій королеві Англії, Елизаветі II-ій, щоб під її проводом Англія зазнала другого золотого віку в своєму розвитку, що безумовно матиме благодатний вплив і на інші народи світу.

ПРОВІДНИК АНГЛІЙСЬКИХ СОЦІАЛІСТІВ КЛЕМЕНТ ЕТЛІ ПРО МОНАРХІЮ

Монархія пов'язує разом чоловіків і жінок народів відмінних расою, вірою і соціальною приналежністю.

Припустимо, що Британська Спільнота Народів була б республікою, — як міг би бути обраний президент? Навіть важко собі уявити суперництво на президентуру поміж кандидатами різних політичних вір, тому що не існує зразкової людини спільної політичної віри для всіх народів, різних націй.

Але дуже характеристичним є для Британської Спільноти народів — чи хтось живе у Британії, чи в Канаді, чи в одній з найбільш віддалених територій Африки, — кожен може бачити в монархові свого власного короля.

Також далеко легше і для осіб з примітивною культурою концентрувати їхню лояльність на живій особі, а не на такій абстракції, як республіка.

Інша велика перевага конституційної монархії впливає з факту, що монарх стоїть понад боротьбою партій. Уряди приходять і відходять, але монарх залишається і він є центром єднання.

Не в моїх інтенціях критикувати систему, під якою перебувають З'єдинені Держави Америки, яка вважається якнайкраще відповідаючою їхнім потребам. Але на мій погляд краще мати головою держави одну особу, яка є, так би мовити, спільним надбанням всіх, а не особу, обрану тільки частиною народу.

Life, 18. II. 1952. стор. 30-31.

Микола Базилевський

Світогляди і об'єднання

В ЧОМУ ЛИХО?

Сучасний український еміграційний світ може як ніколи нагадує нам часи будови Вавилонської вежі, коли то за горді заміри перейти межі, положені Богом, Бог відібрав тим будівничим спільну мову і вони, не розуміючи один одного, припинили будову і розбрелися по цілому світі.

Вавилоняни мали горді заміри і за те були покарані. Але де причина нашого лиха загального розбрату і нерозуміння одних одними?

Всю вину за розбиття в середовищі української еміграції, за те, що не вдається створити єдиного всіми визнаного політич-

Його Світлості ЯВН Гетьманшчеві

Д А Н И Л О В І

в День Його Уродин

*найщиріший привіт і найкращі побажання
від членів і прихильників*

Гетьманського Руху в усьому світі.

Лютого 13, Р. В. 1952.

ного центра кладуть на політичні партії. Але це обвинувачення не є підставовим, бо, як відомо, саме політичні партії виявили в своїй більшості максимум рухливості до такого об'єднання і створили, як відомо, т. зв. державний центр. Та справжнім, всіх об'єднуючим центром він не став і не може стати. І тут не вина партій, і невдач в цім ділі треба шукати де інде.

Поділ сучасного українського суспільства, і то не лише на еміграції, а й на рідних землях, пішов по лінії вертикальній. Він

глибоко врізався в український національний ґрунт і досяг аж до душі української людини. І тільки в цьому поділі вся справа і це він, а не партія, стоїть поперек шляху до вимріяного українського політичного об'єднання. Що ж це за поділ?

Він ділиться на багато відмін, але в основному його можна укласти в такі три основні групи:

1. Світогляд безбожницький, матеріялістичний, інтернаціональний.
2. Світогляд християнський, ідеалістичний, національний.
3. Світогляд посередній, нейтральний, опортуністичний.

Як же виявляють себе ці світогляди в боротьбі за Українську Справу? Чи це виявлення державотворче чи руйнівницьке?

СВІТОГЛЯД МАТЕРІАЛІСТИЧНИЙ

Почнемо з світогляду матеріялістичного, бо він перший опанував українську політичну арену. Девіз цього світогляду — “держава без бога”. Його висунули свого часу його піоніри і виявляє він себе в залежності від обставин то більш, то менш відверто ось уже понад 30 років і знаходить своє тимчасове завершення в т. зв. націонал-комунізмі. Тимчасове, бо уже раз на наших очах, підтверджуючи залізну логіку історичного процесу, замкнулось було фатальне коло, а це власне тоді, як перші українські націонал-комуністи на чолі з Хвильовим зродившись з Москви, за висловом Липинського, в Москві ж і потонули.

Таке коло римляни називали **circulus viciosus**, **зачароване коло**, що символізує собою залізну послідовність між ділом і відплатою за нього та постійність цього процесу у всіх віках.

З девізом гармонізує і державний ідеал, що ставила і сьогодні ставить в основу державного будівництва українська матеріялістична доктрина, це ідеал ні більше ні менше як здійснення **“земного раю”**, досить дотепно сформульованого цією доктриною. Він має бути запереченням християнського раю та постійним блаженством не лише для українського, але й для інтернаціонального пролетаріату уже тут на землі.

Для такого земного раю не треба багато національного ідеалізму, вистарчить, не перебираючи засобами, перевернути, за виразом Багряного, українську господарську і соціальну структуру догори ногами і рай уже тут. Рай такий самий, як було попереднє пекло, за большевцькою пісенькою: “Хто був нічим, той став усім” і, очевидно, навпаки.

І отут виявився перший антагонізм між українською стихією і матеріялістичною доктриною, антагонізм в площині державницькій.

Виявилось, що такому “раєві” незалежна Україна, за якою уже тоді тужили українські маси, є повним запереченням. Бо Незалежна Україна — це значить однакова для всіх і потрібна всім правова держава. Ця Україна вимагає любови, а не ненависти; суспільної гармонії, а не хаосу; ієрархії цінностей і людей, а не суспільної структури догори ногами; великого волевого національного напруження, а не плентання в хвості чужих ідей; жертвенности може аж до фізичного самозаперечення, ризику, чистої крові, а не отої смердючої сукровиці, що її випускають один одному закукурічені “земним раєм” борці за шмат гнилої ковбаси.

Тож не диво, що ідеологи “земного раю” в 1917 році боялись Незалежної України; тому цілі вісім місяців справді шаленого національного розгону, цей розгон підступно скеровували на соціально-економічні тори.

Правда, незалежність прийшла, але не в наслідок боротьби за національний ідеал, а як неминуче зло, в наслідок зміни політичної кон'юнктури в Москві, що на залицяння і альянси відповіла агресією.

Не вигримає життєвої проби матеріялістичний світогляд на українському ґрунті і під оглядом національним. Спроби створити національну Україну на засадах матеріялістичної доктрини кінчилились відомою всім катастрофою націонал-комунізму, про яку вище було згадано.

Цій доктрині, що визнає речі лише характеру матеріяльного, **національна ідея не є властива**, бо вона лежить в площині містичній, позарозумовій і є виявом людського духа, існування якого матеріялізм взагалі заперечує.

І тут виявився другий антагонізм між українською стихією і доктриною матеріялізму, антагонізм в площі національній.

Коли ж українські комуно-соціялісти, що матеріялістичну віру ісповідують, припрягли до свого світогляду національну ідею, то лише в ролі **службовій, а не керуючій; як засіб, а не ідеал**. Національна ідея для них лише **тактичне потягнення**, без якого не можна підняти на інтернаціональний бій за світовий пролетаріят українську глибоко національну стихію.

Це потягнення вірно сформулював Винниченко словами од-

ного із своїх героїв, який такий маневр називає “підделуванням під мужицький розговор”.

Справді, нічого крім “підделки” в таких ідеях і не було. Не було в них українського духа, української самобутності і традиції, до того ж їх здійснення все випереджала Москва і тому вона, а не українські соціалісти, провадила національну політику в Україні навіть в часи її незалежності.

В цих демагогічних перегонах українські матеріалісти так і не випередили Москву, яка завершила свою гру повним поневоленням України.

Оці два первородні гріхи людей, що далі намагаються вести провід, супроти національної і державницької української ідеї, їдуть за ними весь час і обтяжують їх сьогодні.

Тому соціалістична, національна і державницька політика була, є і завжди буде без національного і державницького хребта, буде беззасадничою, хисткою, опортуністичною, менше вартісною, кволою політикою людей без глибшого національно-державного світогляду, які не здібні переборювати світогляди чужі, сильніші і ворожі українським інтересам.

Лише під цим кутом можна правдиво зрозуміти вагання Центральної Ради проголосити чи не проголосити самостійність України, бо в Києві, як пише п. Мазепа, було багато московського війська. Також лише під цим кутом ми зрозуміємо пізніші хитання Українського Уряду між національною ідеєю і большевизмом, які завершилися рухом боротьбистів. Цей рух поглинув цілу українську філію російських ес-ерів, керуючу партію наших визвольних змагань, а сам розтопився в большевизмі. Також лише з цієї позиції ми зрозуміємо позбавлений всякого державного глузду Варшавський договір, цей взірць беззасадничості і національної меншевартісності. До цієї ж категорії належать “державні позики” УНРади та її загравання з Керенським через “Голос Америки”, писання п. Кедрина на теми “Говорити чи не говорити”, очевидно, з москалями і т.д. без кінця.

І чим суворіша буде українська дійсність, тим більше вгнутою, опортуністичною буде українська політика, якщо вона і надалі має лишитись в руках соціалістів. **Над цим треба, нарешті, поважно задуматись, якраз в звязку з питанням консолідації.**

Оця вражаюча анемічність української політичної провідної верстви є наслідком чужих інтернаціональних ідей перенесених на український ґрунт, де вони не мають сили на розквіт, бо український ґрунт їх не виживлює.

Матеріалістичний світогляд на нашому національному ґрунті не прийнявся. Він відживлюється штучно і не в стані виконувати творчої національно-державної роботи; він є виразно **паразитарним**, і тому обов'язком кожного українського патріота є його найрішучіше поборювати.

Чи ж диво, що наші визвольні змагання під таким проводом закінчились поразкою?! Не диво, але справді дивно, що ці паразитарні ідеї і люди, що їх репрезентують, не лише тримаються на поверхні українського політичного життя, але і намагаються, тимчасом досить успішно, вести провід!

Як же убого під цим оглядом виглядає ціла наша визвольна політика на еміграції і як ми не розуміємо, що вона уже сьогодні є завдатком на нашу майбутню поразку. Українське суспільство справді хворе!

Але у зв'язку з цим цілком природно, постає інше питання: виходить, що в наших визвольних змаганнях не було нічого героїчного?

Бо яка героїка в постійних ваганнях, помилках, назадництві і опортунізмі?

Героїка була. Навіть пропорційно до чисельного стану українських збройних сил безприкладна. Бо відомо, що, завдячуючи нездібності політичного проводу, 45 мільйонна Україна, що на початку революції в стихійному шаленому розгоні аж у Петербурзі декорувала жовто-блакитним прапором резиденцію московських царів — до боротьби поставила ледве 150,000 армію, тоді як легко могла мобілізувати мільйони! І ця армія dokonala чудес героїзму, патріотизму і самопосвяти.

Треба різко відділяти український політичний провід і українське військо. Провід, що безпорадно борсався в протиріччях ідей і політичної тактики, що і досі відживлюється лише славою українського війська, до організації якого не прикладав рук, а навпаки, ставив перешкоди, — і військо, що винесло на своїх плечах війну, ідею та політику.

Тому, коли доводиться говорити про традицію, то її треба нав'язувати не до політичного проводу, як це роблять у нас, **а до збройної боротьби**; отієї від 30 років воюючої України, що бореться за Українську Державу і веде пряму лінію через голови соціалістичних провідників від Хмельницького і хмельничан.

Але тут ми підходимо до другого світогляду — світогляду християнського, ідеалістичного, національного.

СВІТОГЛЯД ХРИСТИЯНСЬКИЙ

Україна — стара християнська країна. Вона не лише сама культурно і політично виросла з християнства, але Христову віру місійно несла іншим народам, як, наприклад, московському та деяким уgroфінським племенам.

Ця роль України в християнізації, наприклад, Московщини загально відома. Не лише церковні книги, церковна культура та наука прийшли в Москву з України, але з правила українці, як освічений нарід, займали найвищі пости в духовній та і світській ієрархії Московщини. Був час, це приблизно незадовго по скасуванню Гетьманщини, коли ціла духовна ієрархія Російської Імперії, включно до єдиного єпископа складалась з українців.

В обороні Христової Віри боролась князівська Русь з дикими ордами степу. В обороні Христової Віри проти експанзії магометанського світу боролось славне Запоріжжя. За неї боролись і любовно дбали благочестиві українські Гетьмани. За неї прийняла мученицьку смерть ціла сучасна українська церковна ієрархія та переслідуються вірні на цілому просторі України.

Християнська Віра була скрізь, де занурювався плуг українського хлібороба-колонізатора. Вона прийшла з ним в степи Слобожанщини, Херсонщини, Таврії, Кубані, Холодного Зеленого Клину, Канади, Південної і Північної Америки.

Скрізь ніс з собою український хлібороб християнський світогляд, який допоміг йому героїчно і твердо перебороти всі труднощі і з випалених сонцем степів, холодної тундри, мочарів, пралісів і прерій — зробити квітучі осередки людського життя.

Цей християнський світогляд містить в собі не лише чисту віру в Бога, **а ідеалізм, оту віру у вище духове призначення людини** та національну ідею, в нашому випадку, як оформлення духового призначення української людини. І ці складові частини одного світогляду тісно між собою пов'язані.

І лише цій християнській Україні має належати майбутнє, як їй належало минуле, але лише тоді, коли ми спроможемось зміцнити уже зв'язану українськими збройними силами християнську традицію боротьби за незалежність.

Це завдання, яким обтяжила нас історія. Завдання дуже тяжке і відповідальне, але з нього треба вив'язатись, бо від дальшого напрямку боротьби буде залежати доля української справи.

Щоб це завдання виконати, треба усвідомити, підтримати і зорганізувати сучасну Християнську Україну, яку зовсім закрила від нас тінь комуно-соціаліста, безбожника!

5. березня 1950 року
на Рідній Землі в боях з московсько-більшевицькими окупантами
поляг смертю хоробрих

Головний Командувач Української Повстанчої Армії
генерал ТАРАС ЧУПРИНКА

Говорючи словами гетьманського секретаря Самійла Зорки, на похоронах
Гетьмана Б. Хмельницького, помер Він, нестерпелю залишивши по собі славу.

Хай людською мовою про лицарські діла Його розкажуть поля і долини,
гори і вертепи великої Української Землі, за волю і незалежність якої Він
відав своє життя.

Це Україна Шевченка, Лесі Українки, Липинського; Україна обох українських армій, героїв Крут і Базару, мільонів статевого українського хліборобського населення, що відновило в 1918 році Гетьманщину; Україна Міхновського і Болбочана; Україна, що сьогодні своїм героїзмом дивує весь світ, Україна Тараса Чупринки та Української Повстанчої Армії!

Як бачимо традиція національної боротьби уже звязана, — звязана вона духовими нащадками хмельничан, звязана через голови чужих ідей і недокровних провідників і її треба зміцнити і зміцнити невпинно та щоденно! Це завдання мусить поставити перед собою кожний український патріот, що справді бажає об'єднання українських творчих сил.

Все що було в нашій історії-боротьбі прекрасного і творчого, належить людям християнського світогляду і це треба пам'ятати. Навпаки, що цьому світоглядові перечить — приносить руїну.

Наприклад, 30 років тому стали ми на бій з Москвою, маючи, з одного боку, невичерпаний національний потенціал розбуженого українського народу, а з другого — Москву, що лежала в поросі. Ми цей бій програли лише тому, що повели його на ідеях протилежних українському християнському світогляду. А була надія виграти бій лише на цьому **традиційному світогляді**, як виграла його князівська Україна проти кочових поганських орд, як виграла Гетьманщина та Запоріжжя супроти магометанського світу. Бо деж ці потужні вороги сьогодні? А Україна живе і бореться!

В сучасну добу репрезентують християнський світогляд в українській політичній думці два виразні ідейні напрямки — консервативний і націоналістичний.

Межа, яка колись так різко ділила український націоналізм від українського консерватизму стерлась і коли сьогодні ще існує, то не **в ідеях, а швидче в завданнях.**

Український націоналізм, що виріс на західних українських землях, після того, як йому довелось зустрітись з масами людної східної України, значно поширив свою національно-державницьку концепцію з обмеженого числа свідомих українців на цілу українську націю та на всіх мешканців української землі, які визнають ідею Незалежної України і тим наблизився до ідей Липинського.

Також український консерватизм під впливом ідей і тактики сучасної боротьби виразно залишає засаду політичного пури-

танізму, що обмежувала його лише до проповіді ідей Липинського, стає на шлях реальної боротьби і цим наближається до ідей воюючого націоналізму.

Наведемо дві цитати, які показують, що духове заложення обох політичних напрямків однакове і немає між ними засадничих розходжень.

“Гетьманська концепція з усіх українських політичних концепцій, головню завдяки працям її ідеолога Липинського, найсуцільніша, викінчена і стилева.

Вона є одночасно найбільше українська, бо пов'язана безпосередньо з найславнішою нашою традицією — козацької доби. Але, пише автор, Гетьманську булаву можна лише здобути. Кон'юнктуральне позискання народньої опінії — пропагандою, коли вона навіть дасть успіх, не буде тривке. . . . Певний шлях для перемоги ідеї української монархії, це доведений до кінця і вільний від його помилок шлях Хмельницького.

Ідея дістає рум'янци від крові, пролітої в її імени”. Л. Ребет, “Час”, 27. II. 1949.

Це пише націоналіст. — А ось гетьманець:

“Будуюча і творча сила всіх соціальних зокрема національних політичних ідей опредільювалась від початку світу не їхньою “науковістю” чи “політичним реалізмом”, а ступінем завзяття, відданости, захоплення й фанатизму, які вони в своїх визнаваннях, а через них і у цілих людських громадах викликали”. Липинський, “Листи до братів хліборобів”, ст. 106.

І далі:

“Для показу правдивости всякої соціальної теорії більше варте одно добровільно віддане за неї людське життя, ніж сотні “науково” написаних томів”. Липинський, “Листи до братів-хліборобів” ст. 117.

Не можна заперечувати, що український націоналізм і консерватизм, як виразники одного християнського світогляду починають себе взаємно доповнювати і це якраз те, що потрібне і що має лягти в основу українського політичного об'єднання, а далі і в основу Української Державности.

СВІТОГЛЯД НЕВТРАЛЬНИЙ

Нарешті, існує ще третій світогляд — це світогляд посередній, неутральний, опортуністичний.

Про цих людей сказано в святому письмі: “Ви ні теплі, ні холодні — викину вас з уст Моїх”.

Такі нейтральні, звичайно, не соціалісти, але підтримують соціалістів, бо якже ж не підтримати тих, за ким “державна традиція”, які вели провід у визвольній боротьбі; правда, цю боротьбу ганебно програли, але, мовляв, такі тоді були обставини і т.д.

Такі нейтральні і не безбожники, але толерують безбожність, бо це ж справа совісті кожного; лише своє безбожництво треба виявляти культурно, так щоб не ображати віруючих.

Вони і в комуно-більшевізмі знаходять позитивні сторони, вони і за УПА, але, боронь Боже, без бандерівців і т.д. і т.п.!

Цей світогляд — це неоформлений наслідок розкладу християнського суспільства. Якраз на ньому виростає все, що підмальовуючись під національну барву, приносить безмежну шкоду українській справі.

На світогляді цих людей буде свою політику УНРада, на них побудована її державна позиція, цей безприкладний взірєць політичного цинізму; нарешті, лише дякуючи людям третього світогляду ніяк не може скомпромітуватись ні один український політичний діяч навіть виразно зрадницького типу.

Цей світоглядний тип для української справи дуже небезпечний, бо в політиці найдалше ідучих компромісів він буде завжди співником політиків матеріялістичного табору. На міжнародній арені цей тип веде сьогодні світову політику.

ПРОБЛЕМА ПОЛІТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

Ось в загальних рисах три основних світогляди, з якими доводиться мати діло, коли йде про об'єднання української еміграції.

Основні духові прикмети світоглядів матеріялістичного і християнського такі різні, що не можуть співпрацювати. Не будемо наводити прикладів з минулого, яке повне антагонізмів між українським військом і урядом, — цими двома світоглядовими полюсами нашої визвольної боротьби і відсутність гармонії між ними. Або між повстанцями і урядом: — це не була лише сама Отаманія, а і ріжниця світоглядова, бо повстанці — хлібороби в першу чергу боронили свою приватну власність, яку уряд намагався соціалізувати та пов'язаний з нею цілий уклад життя.

Добрим прикладом сучасности може бути УНРада, що з нею не знайшли спільної мови ні консервативні, ні революційні сили

українського політичного світу, тоб-то ті сили, що без них неможлива ніяка творча політична робота.

Погляди на Батьківщину і її боротьбу та позиція еміграції до них, з усіма похідними від цієї складної ситуації, були на форумі УНРади такі різні, що їх годі було привести до одного знаменника.

Так само в Канаді є справа з КУК-ом.

Очевидно, немає двох думок, що об'єднання в цьому комітеті всіх українських організацій на терені Канади є побажаним, але на перешкоді цьому бажанню стоїть отой світоглядний поділ, який і тут лежить поперек дороги до консолідації.

З цим зовсім не ховається дирекція КУК-у, коли ставить вимоги до всіх, хто хотів-би увійти до нього, прийняти його ідеологічні, отже світоглядні засади.

Відомо, що КУК є alter ego Національної Ради, яка цілковито стоїть на позиціях визвольної боротьби з 1917-20 р.р. отже і ідеологічних засад також з тих років.

Але в межичасі вирости нові сили, що не сприймають ні ідеї, ні тактики боротьби тих років; натомість несуть нові ідеї і методи, пристосовані до сучасного стану української справи.

Однаке керівництво КУК-у, занурене в минуле, не бачить цього нового укладу сил і вимагає визнання своїх, з точки зору сучасности, реакційних ідеологічних засад.

Це регрес і на нього, очевидно, не може бути згоди.

Без поалагодження світоглядних різниць не можна уявити найменшої можливості об'єднання в КУК-ові всіх українських організацій Канади. Бо ж як можуть співпрацювати люди, які дають різну оцінку боротьбі в Україні, що мають різні погляди на соборність, самостійність; навіть на Бога, поскільки УНРада, яка виживлює КУК своїми ідеями, є в руках соціалістів?

Колиб навіть і пощастило досягти механічного об'єднання українських організацій на терені КУК-у, то процес відчуження ррано чи пізно неминуче наступить, як він наступив в УНРаді.

ДВА ЕТАПИ ПОЛІТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

Логічно виникає питання: — чи потрібне отаке механічне об'єднання, про яке, на підставі сотки раз перевіреного досвіду, наперед можна сказати, що співпраці в ньому не буде?

Чи стремління **за кожную ціну** зліпити до купи те, що зліпити не можна — не є небезпечною роботою, що уже сьогодні ховає в собі зародок майбутнього розчаровання та може спричини-

тись до остаточної втрати віри в нашу творчу спроможність, втрату дорогоцінного ідеалізму та ідучу за цією втратою поголовну деморалізацію емігрантської політичної спільноти?

Вважаємо, що на ці питання треба дати всетаки позитивну відповідь, а власне — так, і таке механічне об'єднання потрібне, але до нього треба йти двома етапами.

Перший етап — це об'єднати, зорганізувати та ізолювати від розкладового впливу матеріялістичної доктрини та її репрезентантів потенціально творчі українські елементи, що сьогодні розпорошені і несконсолідовані, та прищепити їм новий державницький світогляд.

Це робота в першу чергу виховна та організаційна, яку, треба признатись, не дуже любить українська політична людина, що наслідки своєї роботи хоче бачити зараз і цю скромну, але плідотворну роботу нехтує. Але без цього внутрішнього переродження, як каже Липинський, тоб-то вироблення справдішнього українського світогляду на християнських чеснотах, ми не дуже прислужимось українській справі, хоча, припустимо, що всі об'єднаємось коло УНРади чи якогось іншого консолідаційного осередку.

Об'єднання першого етапу потрібне для того, що створити авторитетний осередок, якого зараз нема, який би ясно поставив — а пізніше, коли буде досягнуте загально-українське об'єднання, і провів у життя ціль нашого перебування на еміграції та цю ціль поширив на цілу українську спільноту за кордоном.

Ця ціль така: всебічна допомога збройній боротьбі на рідних землях та поширення фронту цієї боротьби на всі терени, де живе сьогодні український нарід.

Цю ціль може поставити і здійснити лише нова українська людина, позбавлена старих помилок і відважно та без компромісово задивлена вперед.

Але для того, щоб таку ціль поставити на форумі загально-українського об'єднання, потріба своя власна сила і її нам може дати лише об'єднання першого етапу.

Бож не є таємницею, що наші сьогоднішні консолідаційні установи, займали і займають вороже становище до вищезгаданого завдання і нема надії, щоб шляхом механічної консолідації без внутрішньої зміни взаємовідношення сил це становище поліпшилось.

Ті ж політичні сили, в руках яких сьогодні знаходяться консолідаційні установи, в силу свого світоглядного заложення не

тись до остаточної втрати віри в нашу творчу спроможність, втрату дорогоцінного ідеалізму та ідучу за цією втратою поголовну деморалізацію емігрантської політичної спільноти?

Вважаємо, що на ці питання треба дати всетаки позитивну відповідь, а власне — так, і таке механічне об'єднання потрібне, але до нього треба йти двома етапами.

Перший етап — це об'єднати, зорганізувати та ізолювати від розкладового впливу матеріялістичної доктрини та її репрезентантів потенціально творчі українські елементи, що сьогодні розпорошені і несконсолідовані, та прищепити їм новий державницький світогляд.

Це робота в першу чергу виховна та організаційна, яку, треба признатись, не дуже любить українська політична людина, що наслідки своєї роботи хоче бачити зараз і цю скромну, але плідотворну роботу нехтує. Але без цього внутрішнього переродження, як каже Липинський, тоб-то вироблення справдішнього українського світогляду на християнських чеснотах, ми не дуже прислужимось українській справі, хоча, припустимо, що всі об'єднаємось коло УНРади чи якогось іншого консолідаційного осередку.

Об'єднання першого етапу потрібне для того, що створити авторитетний осередок, якого зараз нема, який би ясно поставив — а пізніше, коли буде досягнуте загально-українське об'єднання, і провів у життя ціль нашого перебування на еміграції та цю ціль поширив на цілу українську спільноту за кордоном.

Ця ціль така: всебічна допомога збройній боротьбі на рідних землях та поширення фронту цієї боротьби на всі терени, де живе сьогодні український нарід.

Цю ціль може поставити і здійснити лише нова українська людина, позбавлена старих помилок і відважно та без компромісово задивлена вперед.

Але для того, щоб таку ціль поставити на форумі загально-українського об'єднання, потріба своя власна сила і її нам може дати лише об'єднання першого етапу.

Бож не є таємницею, що наші сьогоднішні консолідаційні установи, займали і займають вороже становище до вищезгаданого завдання і нема надії, щоб шляхом механічної консолідації без внутрішньої зміни взаємовідношення сил це становище поліпшилось.

Ті ж політичні сили, в руках яких сьогодні знаходяться консолідаційні установи, в силу свого світоглядного заложення не

в стані поставити цієї проблеми на повний зріст, ані її здійснити.

Творення вищезгаданої сили зараз відбувається стихійно, і це показує, що українська людина сама шукає творчого шляху. Про це згадувалось вище, коли була мова про взаємонаближення ідей націоналізму і консерватизму. Але опанувати цей процес, скерувати його в правдивім напрямку, відчинити якнайширше двері всім людям доброї волі до **об'єднання першого ступня**, це завдання щоденної практичної політики для всіх людей християнського світогляду, організованих і неорганізованих.

Та не будемо на цьому довше спинятись. Треба однак зазначити, що лише тоді, як ця робота буде налагоджена і стояти-ме задовільно, стане для нас актуальною справа **об'єднання другого ступня**, об'єднання всіх, без огляду на світоглядові різниці, українських політичних організацій.

Але зараз перед нами велика, тяжка і вийняtkово відповідальна праця **над об'єднанням першого ступня**.

Без такого попереднього об'єднання українських творчих сил неможна сподіватись **рівноправного** об'єднання цілої еміграції, а лише **підкорення** ідей сучасної визвольної боротьби, що перемагають, ідеям боротьби років 17-20-го, які уже раз бій програли, а український нарід запровадили до неволі!

“Не наливайте нове вино в старі міхи”, каже Святе Письмо. І це глибока мудрість!

*

. . . Поет український ще на світанку українства вже питав: “чи варт вона вогню святого?” А що питати маєм ми, які вже руїну українства пережили?

. . . Чи можна писати спокійно, рівно, по розділам і пунктам, коли спокуса в ухо шепче: “до кого і для чого це ти пишеш? Кому і нащо потрібні всі ці жертви й муки? Ти хочеш переконати кров'ю серця тих, хто в одну мить дає себе переконати . . . але не гарячим словом, лиш кием і карбованцем”.

Але сила любови до Батьківської Землі, почуття обов'язку перемагають ці тяжкі спокуси . . . щоб таки переконати словом.

В. Липинський. З приводу його книги
“Листи до братів-хліборобів”.

Петро Солуха

Російська мова, Гетьман Павло і наша недержавність

ХВОРОБА ПАРТІЙНИЦТВА І ГРУПОВОЇ НЕНАВИСТИ

Ми, емігранти зі східних теренів нашої Батьківщини, не знали в большевицькій тюрмі народів одного явища, яке на еміграції цвіте пишним цвітом: не знали партійної гризні, групової ненависти.

В большевицькій монопартійній пресі ляйтмотивом було і є одне: люби свою соціалістичну батьківщину-державу! Більше хліба, вугілля, металю для советської держави!

Ідеологія руйництва прищеплювалася і прищеплюється там у відношенні до ідеологічних і фізичних противників советської системи: релігії, ідеалізму, традиційности і консерватизму, які в'яжуть людину з ліпшим минулим, до сильних держав в проти-лежною комунізму ідеологією то що.

Все ж, що на користь **советській державі** — в советській пресі вихваляється, оспівується і підноситься на недосяжну височінь.

Наша емігрантська преса — різнопартійна. На базі цієї вузької партійности йде на повний хід розпалювання антагонізмів, перманентна гризня і клясова та релігійна ненависть. На еміграції фразеологією про об'єднання користуються для того, щоб дошкульніше вдарити по своєму противникові. В більшості наша еміграційна преса руйнуюча, роз'єднуюча і особливо без-змістовна. На еміграції ще не спромоглися наші люди, створити бодай одну газету всеукраїнського державницького значення. Патріотизм на еміграції тільки партійний і поза партією не поширюється, бо все, що поза партією — вороги.

В советській тоталітарній державі ми, східняки, бачили ве-

летенське державне будівництво. Було воно нам чуже, але це було будівництво. Тут на еміграції ми відчуваємо, що попали в атмосферу староемігрантської задухи, гризні, сумнівної героїки і прислужництва чужим державам. Служіння чужим державам, з яких кожна має свої інтереси в Україні і своїх прихильників серед емігрантів. І це не дає і не дасть нам консолідації. Як наступить консолідація інтересів держав і церков, що в Україні зацікавлені, тоді наступить консолідація української еміграції.

ОЦІНКА РЕЧЕЙ ЗА ЗМІСТОМ І ЗА ФОРМОЮ

Советський громадянин звик розглядати речі за їх змістом, а не за формою. Для пояснення цієї думки найбільш підходить советська формула, що її вироблено для вияснення, якою повинна бути советська культура, а саме: “національна формою і соціалістична змістом”. Але і та національна форма не є зобов'язуючою, хіба що на парадах та під час огляду національного мистецтва. Обов'язуючим є зміст, а зміст у Советському Союзі повинен бути тільки соціалістичним, тільки державницьким. Ось чому советського громадянина не цікавить, якою мовою, скажемо, Маркс писав свій твір “Капітал” або листи до Енгельса чи до інших своїх друзів, приятелів або до жінки.

В Советському Союзі громадянина не цікавить, якою мовою говорять на з'їзді Комінтерну делегати від Китаю, Малаїв чи Японії, а цікавить, що вони говорять, як розуміють речі, по комуністичному розглядають питання чи по опортуністичному? Тому в Советському Союзі не має жодного значення, чи померлий Гоголь є російський письменник чи український, тоді як на еміграції за Гоголя лоби розбивають. Важним є зміст його творів, тематика, художність їх, правдивість епохи, яку ними зображується. “Тарас Бульба” Гоголя залишиться українським твором, хоч писаний російською мовою. “Євгеній Онегін” Пушкіна залишиться російським твором, хоч і був би написаний українською мовою. Ірляндія залишається ірляндською державою, хоч мова у неї англійська, так само і ЗДА залишаються окремою самостійною державою, хоч мова у них англійська. Аргентина є незалежною державою від Іспанії, хоч мова у неї еспанська. Для українського емігранта зовнішність, форма є важливіша за зміст, що говорить про його недорозвиненість.

Російські соціалісти-комуністи є державниками, бо розглядають речі не за формою, а за змістом, тоді як українські соціалісти роблять навпаки. Коли Винниченко домовлявся з Ману-

їльським і Раковським про повстання проти Гетьмана Павла й домагався від них української мови по українських установах, то Ленін сказав, що він згоджується дати українцям не одну, а дві українські мови, або тільки Україна не була монархічна, а була радянська. Ленін як державник, добре розумів, що зміст держави не в мові, тоді як Винниченко цього не розумів, бо зовсім не був державником, а зрадником, закликаючи Леніна допомогти йому валити Гетьманську Державу. Раковський дуже погано володів російською мовою, але був добрим комуністом-державником і з дуже поганою російською мовою будував російську радянську державу, а Винниченко з гарною українською мовою руйнував українську державу.

Кажуть, що С. Петлюра й А. Лівіцький добре знали українську мову, але їхня українська мова не перешкодила їм скласти Варшавський договір, який не був договором будування української держави, а її руйнуванням. Любченко, Затонський, Гринько, Чубар, Хвильовий, Скрипник знали добре українську мову. Однак своєю гарною українською мовою вони валили українську Гетьманську Державу, робили з неї радянську державу, віддали її у підлеглість Москві, а людей розкуркулювали, голодом виморювали, висилали на Сибір, Соловки, Колиму. Гарна українська мова не перешкодила Любченкові бути обвинувачем підсудних у справі СВУ в українській столиці Харкові. Підсудні: С. Єфремів, В. Чехівський, Й. Гермайзе та ін. також знали українську мову та чи не ліпше за самого Любченка.

Отже не мова є показником державницького розуму людини, державницького світогляду й патріотизму її, а державницькі діла, справжнє дійсне будування держави та самий факт існування тої держави. І коли сьогодні емігрант говорить, що Петлюра, Винниченко або А. Лівіцький є державниками, бо вони добре знали українську мову, були навіть українськими журналістами, письменниками, судьями, а Гетьман не був державним мужем, бо не знав української мови, то це свідчить про духове убозство того емігранта, який за 30 років життя в Європі або в Америці не виріс розумово, а залишився примітивом.

БОЇ НЕ ЗА ЗМІСТ, А ЗА ФОРМУ

Опинившись на вигнанні, ми, нова східняцька еміграція, дуже здивовані, що "стара" еміграція дискутує над російською мовою Гетьмана Павла. Дивує, що навколо цього питання зводяться справжні баталії партій. Дивує, що деякі професори вис-

тупають проти російської мови. А ще більше дивує, що сиві науковці схоплюються до бою з помершим Гетьманом.

Нашим емігрантським науковцям, треба знати, що в Советському Союзі не кожний звичайний партієць, а лише відповідальний і то з писемного дозволу, може взяти в бібліотеці поважну наукову літературу та протоколи ЦК партії про гетьманування Павла Скоропадського. В тих матеріалах говориться, що найбільш небезпечною для советської влади була не Центральна Рада, не Директорія, не Українська Народня Республіка, а українська монархія — Гетьманська Держава. Особа Гетьмана Павла подається в тих матеріалах як здібного державного мужа, що добре будував свою державу. Звідси видно, що російські комуністи розглядають українську державу та її будівників з точки погляду змісту їхньої праці, а не російської мови, наші ж емігранти роблять навпаки.

СТАВЛЕННЯ ПИТАННЯ ПО НОВОМУ

Смішно навіть ставити питання чи знав Гетьман українську мову, та як знав, а чи може зовсім не знав? У світлі величезної ваги справи — будування держави в часи хаосу й анархії, в часи тодішньої нашої національної малосвідомости, кількасотлітнього нашого державного небуття, в час чужоземної окупації нашої землі, в годину світової війни, що кроїла Європу як хотіла й одні держави стирала на порошок, а другі покликувала до життя, питання мови було зовсім не істотним. Таке питання не має ніякого значення, бо не воно виявляє зміст Гетьмана, як державного мужа. Не в російській або французькій мові треба шукати зміст Гетьмана, як державника й творця української держави. Оцінювати значення Гетьмана Павла в історії України з точки зору його англійської, турецької або української мови є шахрайством.

Питання мови не у відношенні до Гетьмана Павла, а у відношенні до кожного іншого Гетьмана треба поставити в іншу площину. Треба поставити питання так: чи у виїняткових обставинах, що можуть скластися для України навіть завтра, а особливо в годину її важкого народження, незнання Гетьманом української мови, тимчасово, є злом для держави? Чи тимчасове незнання української мови може бути перешкодою для відповідної людини стати Гетьманом? Щоб відповісти на поставлене питання, розглянемо два-три приклади з історії інших народів та нашої, таки ж української.

ШЛЯХ ДО ДЕРЖАВНОГО ЖИТТЯ БОЛГАРІЇ

Після русько-турецької війни, Болгарія заходами Росії стала у 1878 р. напів самостійною державою. Сан-Стефанським договором 3. III. 1878 р. болгарська держава, що не існувала протягом 485 років, була покликана ітересами Росії та почасти інших держав до життя у формі напів залежного князівства. За цим договором у склад болгарської держави увійшли майже всі болгарські землі. Але Англія й Німеччина злякались великого впливу Росії на Балканах і скликали в Берліні конгрес, відомий в історії під назвою Берлінського Трактату, за яким територію Болгарії зменшено, а Болгарію зроблено васалом Туреччини. Російська армія залишилася в Болгарії для організації влади, порядку й ладу: скликати установчі збори, прийняти конституцію, вибрати князя то що.

1879 р. болгари скликали установчі збори й проголосили на них свою державу конституційною монархією, а на князя, за порадою російського царя Олександра II, покликали двадцяти двох лїтнього німецького принца Олександра Баттенберзького (Гесенського). Принц Олександр був небожем цариці російського царя Олександра II, бо вона була німкенною. Болгари здобули свою самостійність за допомогою Росії, окуповані були російською армією, не наслідилися не послухати Росії й одноголосно вибрали принца Олександра Баттенберзького, до того часу нікому невідомого офіцера пруської армії, своїм князем. Під ім'ям Олександра I він правив сім років. Намагаючись вести самостійну болгарську політику, він розійшовся з політикою Росії, яка мала великий вплив у Болгарії й провадила свої інтереси й інтриги. Олександр I, не маючи підтримки з боку Росії, зрікся у 1886 р. болгарського князівства й виїхав з Болгарії.

Болгари покликали тоді на князя данського принца Вольдемараса, але, поскільки Росія не визнала його покликання, принц Вольдемарас відмовився від болгарської корони, бо знав, що коли Росія його не хоче, то йому на князівстві болгарському не всидіти, як і його попереднику Олександру I, не зважаючи на те, що той був небожем російської цариці.

Щоб позбутися впливу Росії, болгари вирішили опертися на Австрію й покликали у 1887 р. на князя 26 лїтнього принца Фердинанда Саксенкобурзького, офіцера австрійської армії, по вірі католика, хоча болгари православні. Фердинанд, не зважаючи на те, що Туреччина й інші держави не визнали його обрання, відчуваючи за собою підтримку Австрії, тоді сильної держави, по-

годився бути князем Болгарії і 22 січня 1888 р. прибув до столиці Софії й став князювати.

В 1893 р. болгари внесли зміни в конституцію, скасувавши вимогу конституції про те, щоб наслідник князя був православним, що дало Фердинанду можливість одружитися з принцесою Пармською. Згодом князь Фердинанд повів політику на зближення з Росією, виходячи з інтересів болгарської держави, бо держати весь час державу в ізоляції від решти світу не можна. Наслідком було те, що свого двохлітнього сина, наслідника Бориса, хрещеного в католицькому обряді, Фердинанд розпорядився у 1896 р. перехрестити на православного, що й було зроблено, не зважаючи на протести княгині, її родини, та ігноруючи Папу, який не дав своєї згоди на охрещення наслідника князя Бориса в обряді православної Церкви. Хрещеним батьком Бориса був російський цар Микола II. Після цього Росія визнала Фердинанда князем Болгарії, а за нею зробили те саме й інші держави. Так Фердинанд прорвав створену Росією навколо Болгарії міжнародну ізоляцію й вивів болгарську державу в люди.

У 1908 р. князь Фердинанд, скориставшись младотурецькою революцією, проголосив незалежність Болгарії й Східної Румунії та прийняв титул царя. Туреччина під тиском Росії змушена була визнати на другий рік Фердинанда царем Болгарії. Так Болгарія під управлінням чужинця, католика, Фердинанда Кобурзького стала остаточно незалежною державою з об'єднанням усіх болгарських земель. (Велика Енциклопедія, видання "Просвещение" С. Петербург 1901 г. том III; Велика Советська Енциклопедія, том VI, видання 1927 р.; том 57, видання 1936 р. Британська Енциклопедія, том IX, видання 14).

Маючи перед очима приклад творення болгарської держави, добре було б, якби наші емігрантські професори, що валили свою державу через "російську мову" Гетьмана Павла, вияснили нам і собі: чи німецький принц Олександр Баттенберзький, датський принц Вольдемарас і принц Фердинанд Кобурзький, яким болгарська корона і не снилася, але яких болгари покликали собі на князів, знали болгарську мову? Та чи в перший рік свого князювання вони розмовляли зі своїми міністрами й писали гарною болгарською мовою? Як що порівняти болгар XIX ст. (1878 р.) з українцями XX ст. (1951 р.), то хто з них є державниками? Болгари, що не мали своєї держави продовж 485 років і коли та держава відродилася, то чи надавали значення тому, що їхній князь не був болгариним, що їхній князь не знав болгар-

ської мови, що їхній князь не був православний, що їхній князь був перед тим старшиною німецької, австрійської чи датської армії? Що для болгар було найголовнішим: мова князя, релігія князя, національність князя чи держава, яку ті князі творили болгарам разом з болгарським народом?

Дм. Дорошенко в Історії України 1917-1923 р.р., том II (Доба Гетьманщини), на стор. 140 пише: “Великим приятелем молодій Українській Держави був і сам болгарський цар Фердинанд (той самий — Кобурзький). . . . Він з великою симпатією ставився до Українського Гетьмана і до його посла О. Я. Шульгина, коли той 25 липня 1918 р. прибув до Софії. Українського посла, коли він 7 вересня в урочистій авдиенції вручив цареві свої акредитивні грамоти, зустрінуто було з надзвичайними почесностями. Авдиенція відбулася в присутності царевича Бориса (того самого — перехрещеного), прем’єр-міністра і цілого ряду двірських достойників. Вона мала дуже сердечний характер. Свою промову у відповідь на промову українського посла цар Фердинанд закінчив словами: “Передайте Його Світлості Ясновельможному пану Гетьману і всьому українському народові від мене й від усього болгарського народу найсердечніші поздоровлення! У Вашій особі я з великою радістю вітаю першого Українського Міністра при моєму дворі”. Болгарський цар Фердинанд передає найсердечніші поздоровлення нашому цареві — Його Світлості Ясновельможному пану Гетьману Павлові, а що деякі наші вчені, передають нашому Гетьманові?

В чому полягає будівництво держави: у тому, щоб ганьбити Гетьмана за партійною лінією, чи в тому, що Гетьман устанавлює дипломатичні зносини, устанавлює наші посольства по державах, нав’язує міжнародні зв’язки, щоб ми не були діпістами, посилає наших послів, які вперше, після майже 300 літнього нашого недержавного буття, з’являються при дворах царів чужоземних держав, де їх приймають з великими почесностями, підкреслюючи, що “з великою радістю вітають першого Українського Міністра при своєму дворі”. Пригадаймо, чого варт було Фердинанду і якою ціною прорвав він ізоляцію своєї держави? — Ціною перехрещення свого сина на православіє! Згадайте, які міжнародні зв’язки має Україна за Сталіна й яка від того українцям користь? В світлі цих, налагоджуваних Гетьманом Павлом міжнародних зносин, устанавлення посольств, прийняття з почесностями гетьманських (тоб то наших) послів царями чужоземних держав, як ознака визнання нас існуючою незалежною держа-

вою, а не діпстами, чого варті “наукові” трактати чи “наукові” статті про “російського генерала” або “російську мову” Гетьмана Павла? І для кого оте все робив Гетьман: для себе особисто, чи для всього українського народу, включаючи туди робітника й найбільшого селянина? Коли хочемо бути державниками, вчімося у Гетьмана Павла та у болгарських царів державности.

ШЛЯХ ДО ДЕРЖАВНОГО ЖИТТЯ ГРЕЦІЇ

Розглянемо тепер творення грецької держави. Її історія (новітня) цікава тим, що Греція була ареною боротьби Англії, Росії, Франції й Австрії за свої впливи (інтереси) в Греції, а також ізза її островів, які мали стратегічне значення. Йшла боротьба за гегемонію в Середземному морі та в Малій Азії. Тому Греція часто зазнавала революцій й довго не могла об'єднати свої землі. Того всього розглядати не будемо, а лише те, що стосується нашої теми.

Наслідком грецької революції, підтриманої іншими державами в своїх інтересах проти Туреччини, а потім війни Росії, Англії й Франції проти Туреччини, Грецію проголошено у 1827 р. республікою. Президентом настановили їй на сім років Каподистрію, який до того один час керував закордонною політикою Росії. Греція не довго залишалася республікою. Через два роки її проголошено монархією і Каподистрія позбувся свого президентства. А ще через два роки Каподистрію вбито.

Адріанопольським договором 1829 р., підписаним Англією, Росією й Францією з Туреччиною, Грецію затвержено державою монархією. А лондонською конвенцією 7. IV. 1832 р. проголошено Грецію королівством під протекторатом Англії, Росії й Франції. Лондонська конвенція признала Греції короля, сімнадцятилітнього німецького принца Отто. Принц Отто був другим сином баварського короля Людвика I (Луїса I), віри католицької, тоді як греки віри православної. Не маючи 18 років, але погодившись стати королем, принц Отто прибув до Греції в супроводі регентської ради, складеної з баварців, і правив як Отто I, спираючись на баварське військо, що разом з ним прибуло до Греції. Оця регентська рада, складена з баварців, фактично й правила герцькою державою, поки король Отто I став повнолітнім. Регентська рада залишилася при ньому й надалі.

Королеві Отто I правити державою було дуже важко, бо чотири держави боролися за свої впливи в Греції. Отто I королював 30 років, поки у 1862 р. греки військовим переворотом примусили його зректися корони.

Парлямент Греції вимагав іншого короля. Англія признала їм сімнадцятилітнього датського принца Вільгельма. Вільгельм був другим сином датського короля Християна IX з Шлезвіг-Гольштинської династії. В Греції Вільгельм правив як Юрій I.

Зміну династії у Греції було стверджено у 1863 р. Англією, Росією й Францією, під чийм протекторатом вона була, й тоді ж було визнано Юрія I королем Греції. Його династичні зв'язки дуже сприяли зміцненню грецької держави. Трудність його правління полягала, окрім того, що вище було сказано, ще й у тому, що в склад грецької держави не входило багато грецьких земель, які економічно дали б їй одну цілість. Скажемо, Йонічні острови, зайняті Англією, не могли приєднатися до Греції, поки Англія від них відмовилася й передала Греції. Не легко було приєднатися до Греції острову Криту. (Британська Енциклопедія том X, том XVI, видання 14. Велика Советська Енциклопедія том XIX).

На прикладі Греції повторюється та сама історія, що й з Болгарією. Греції дають на короля перший раз німця, другий раз датчанина, віри католицької, тоді як греки віри православної. Знову постає питання: чи малолітні німецький принц Отто та датський принц Юрій I, яким грецька корона і в сні не ввижалася, коли були покликані на королів Греції, знали грецьку мову? Греки не мали своєї держави протягом 620 років і коли та держава, нарешті, народилася, чи надавали вони значення тому, що їхній король не грек, не православний, грецької мови не знає, віком малолітній? Що грекам було найважливішим: мова, національність, релігія, вік короля чи держава, яку ті королі разом із регентською радою й грецьким народом будували? Як що порівняти греків початку XIX ст. (1829 р.) з українцями другої половини XX стол. (1951 р.), то хто з них є державниками?

ГЕТЬМАН ЮРІЙ ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ І ГРЕЦЬКИЙ КОРОЛЬ ОТТО I

Мимоволі напрошується згадати нашу історію й порівняти молодого 17 літнього грецького короля Отто I з молодим Гетьманом Юрієм Хмельницьким. Обидва молоді, майже однолітки. Коло обох настановлено регентські ради. Регентська рада при королеві Отто I всіма силами допомагала своєму королеві, тоді як регентська рада при гетьманові Юрієві не тільки не допомагала, а зраджувала його, усунула його з гетьманства й цим викликала роздори, громадянську війну, й втручання в наші справи

сусідніх держав і руїну. Тоді, у XVII стол., ми хотіли “ліпшого” гетьмана, вибрали “ліпшого” й мали Виговського, зате втратили державу, а край зруйнували. Греки “ліпшого” короля не хотіли, задовольнилися тим, якого мали, але взялися допомагати йому й мають державу. Тепер, у XX ст. ми Гетьмана не схотіли і не тільки не допомагали йому, а відмовилися допомагати і врешті не тільки зрадили його, а пішли на нього війною в ім'я соціалізму. Маємо соціалізм з українською мовою, а державу знову втратили, а край зруйнували. І так само, як у XVII ст., так і в XX ст. ми бунтували й скидали своїх Гетьманів. І як тоді так і тепер робили “визвольні змагання”. Маємо визвольні змагання, аж у 3-х томах описані (Ісаак Мазепа “Україна в огні і в бурі революції”), маємо підстави нашого відродження, аж у двох томах описані (Іс. Мазепа “Підстави нашого відродження”) та не маємо держави, а самі на чужині.

ШЛЯХ ДО ДЕРЖАВНОГО ЖИТТЯ РУМУНІЇ

Трохи відмінним, але в основному тим же шляхом, яким прийшли до самостійности Болгарія й Греція, йшла й Румунія. Маючи автономію, але перебуваючи ще в складі турецької імперії, Румунія в 1866 р. покликала, за ухвалою парламента, собі на господаря (тоб то князем) німецького принца Кароля з роду Гогенцолернів. Кароль був капітаном пруського драгунського полку. У 1866 р. він прибув до Букарешту, присягнув румунській конституції й почав правити як Карло I. В тому ж році він поїхав до Константинополя за визнанням його господарем Румунії з боку султана. Султан признав його господарем Румунії й надав йому право мати армію в 30,000.

У 1877 р. Росія розпочала війну проти Туреччини. Туреччина війну програла й підписала у 1878 р. накинений їй Росією прелімінарний мир в Адріанополі. Цим договором на вимогу Росії Туреччина дала Румунії самостійність. Через рік, у 1879 р., Італія визнала Румунію самостійною державою, а ще через рік визнали її самостійною державою Англія, Франція й Німеччина й затвержено її королівством. Так німецький принц Карло стає королем Румунії.

У 1914 р. Карло I помер, не залишивши після себе сина наслідника. Румунський парламент ухвалив покликати королем на престол принца з того ж самого німецького Гогенцолернського роду, з якого був і Карло I, аби королі були з одної династії. На підставі рішення румунського парламента покликано на короля

Фердинанда I, або Карла I. (Британська Енциклопедія, томи IX, XIX, вид. 14).

На прикладі Румунії бачимо, що румуни не надавали значення тому, що Карло і Фердинанд не були румунами, а були німцями, не знали румунської мови, що вони не були православними, бо румуни православні, а їм йшло про те, аби мати свою державу, легалізувати її, зміцнити й жити самостійним державним життям. Так Румунія, майже на наших очах, стала самостійною державою.

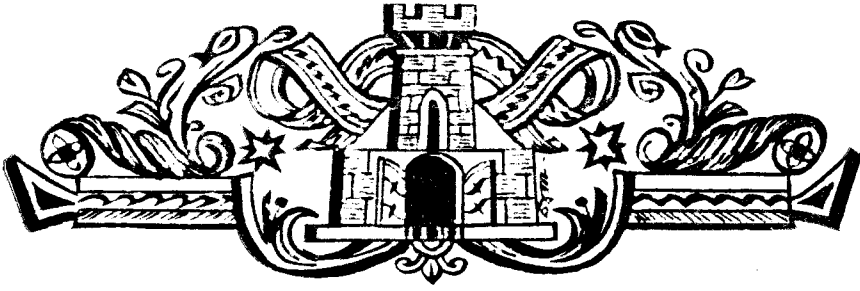
Румуни, яких ми, українці, любимо висміювати, як людей відсталих, менше культурних, називаючи їх “музикантами”, є більшими державниками, як ми. “Музиканти” зуміли приєднати у 1917 р. до своєї держави Басарабію, а українські “державники”, в особі Центральної Ради, офіційно зреклися Басарабії на користь “музикантів”.

ТВОРЧІ Й РУЙНУЮЧІ ДІЛА ТА “БАЛАКАННЯ”

“Російський генерал” Павло Скоропадський, що говорив і писав російською мовою, як кожний освічений, інтелігентний громадянин російської держави, коли став Гетьманом усієї України, послав Румунії ноту, в якій заявив права України на Басарабію й не визнав захоплення її Румунією. Хто ж тоді є справжнім українським державником: Гетьман Павло з російською мовою, що збирає до купи українські землі, боронить наші права на наші землі, чи ті, що розбазарують українські землі й вихваляються своєю українською мовою?

Нашим соціалістичним професорам, щодо державности, не рівнятися не тільки до Гетьмана Павла й до принців — королів Болгарії, Греції, Румунії, а й до румунських музикантів. Українська мова не спасе нашу соціалістичну братію від присуду історії за повалення української монархії. Не сховають перед судом історії свого недержавництва всі ті, що відмовлялись від Криму, Басарабії, Галичини, Волині, Холмщини, Підляшшя, українських частин: Курщини, Вороніжчини й вугільного Донбасу; ті, що не творили українську армію, а розкладали її; що розпустили, переданий їм, зорганізований “російським генералом” Павлом Скоропадським, 1-й український корпус в 50,000 людей; що кликали на допомогу Маркса з Москви проти української монархії.

Історія не візьме на увагу балакання українською мовою, а судитиме їх за діла.

ДОКУМЕНТИ І СПОГАДИ

Олександр Шаповал

Перша зустріч з будучим Гетьманом Павлом Скоропадським

ЖМУТ СПОМИНІВ ІЗ ПОДІЙ НА УКРАЇНІ ВОСЕНИ 1917 Р.

Історія 1-го Українського Корпуса, що його створив, українізуючи 34-ий Армійський Корпус російської армії, і на чолі його стояв Генерал-Лейтенант Павло Скоропадський, в ті часи була повязана з історією 1-го Українського Козацького імени Гетьмана Богдана Хмельницького Полку.

Цей Полк, як це багатьом відомо, своєю завзятою боротьбою за сформування себе в першу українську національно-мілітарну формацію (часто з вельми драматичними епізодами тієї боротьби), на початку тієї російської революції став першим рушійним чинником, що викликав підсвідоме почуття національної окремішності у мільйонів маси вояцтва українського походження на всіх фронтах тодішньої російської армії та спонукав його до українізації цілого ряду військових частин, чи відокремлення вояків-українців у своїй військовій формації на тих фронтах — від Балтика аж за Кавказ.

Мені, як першому адютантові-організаторові того Полку, відомо багато таких деталей із тієї нашої визвольної боротьби, які досі мабуть зовсім не занотовані сучасною нашою історіографією. І цей мій короткий реферат має на меті дещо додати до дотеперішніх описів недавньої нашої минувшини.

1. — Перший Український Козацький імени Гетьмана Богдана Хмельницького Полк на “скалатських позиціях”

Кличем творців і організаторів цього першого Полку на Великій Україні, що скорочено називався Богданівським Полком, а члени його — Богданівцями, — було: **негайно творити власну національно-мілітарну силу для виборення державної самостійності України**. Це було тоді (весна й літо 1917 р.), коли т. зв. українська демократія, згуртована в Українській Центральній Раді й слухати не хотіла про **самостійність** України, і мріяла тільки про якусь “автономійку”.

Майже двохмісячна запекла боротьба Богданівців з російським тимчасовим урядом та тодішніми верховними командантами російської армії за право зформування в окрему військову частину — в травні того (1917) року увінчалася повним успіхом. Тодішній військовий міністр Тимчасового Російського Уряду Керенський і головнокомандуючий південно-західного фронту генерал Брусілов змушені були затвердити Богданівський Полк, як окрему українську військову частину. І хоч найзапекліший ворог Богданівців і всього українського руху, тодішній Командуючий Київської Військової Округи, полковн. К. М. Оберучев майже три тижні зволікав оповістити цю блискучу перемогу Богданівців, але й він змушений був наказом з 23 травня (1917) подати до відома цілій Київській Військовій Окрузі, що “військовий міністр у згоді з головнокомандуючим арміями південно-західного фронту найшов можливим задовольнити домагання про визнання цього полку 1-им Українським Полком імени Гетьмана Богдана Хмельницького”.

Богданівці, що їх старшина і рядове козацтво склалися із вояків російської армії українського походження, які перед тим уже майже три роки воювали на різних фронтах “за матушку Расею”, багато із них було кілька разів ранених або контужених — тепер були настроєні не проливати більше крові за тую “матушку Расею”, а віддати своє життя за волю України. Не зважаючи на те, що вони ставилися з недовірям до Української Центральної Ради за її тодішнє залицання до “братньої” російської демократії, за її протимілітаристичне виставлення взагалі, за її крайне опортуністичне потурання ворожим до українського руху вибрикам т. зв. національних меншин (а особливо російської й жидівської) — вони визнавали Українську Центральну Раду як свій Верховний Уряд, і хотіли бути національною гвардією цього Уряду.

Богданівці — досвідчені в кількалітній кривавій боротьбі на всіх фронтах в тій першій світовій війні — розуміли краще, ніж хто інший із тодішнього українства, що Верховний Провід України ніколи не здобуде державної незалежності для своєї Батьківщини без власної добре організованої збройної сили. Таксамо Богданівці дуже добре розуміли, що Українська Центральна Рада та її ексекутивні органи ніколи не стануть правдивою Верховною Владою України, коли по всій Україні, а зокрема в столиці Києві — й даліше перебуватиме й чинитиме загальна російська влада, військова й цивільна. До цього переконання привели Богданівців приклади із тодішньої живої революційної дійсності. Ось вони: вже до справи скликання 1-го Українського Військового З'їзду, що відбувся в Києві, в днях 5-8 травня (ст. ст.) 1917 р. і в якому брало участь около 700 делегатів — російська влада поставилася вороже, але не зважилася одверто заборонити скликання цього З'їзду. Бо в Києві тоді панував вельми напружений настрій, що його витворили Богданівці своєю боротьбою за право зформування в окремий український полк.

Коли ж Український Генеральний Комітет, створений на тім першій З'їзді, оповістив скликання 2-го Українського З'їзду на день 4-го червня (ст. ст.), то тодішній військовий міністр Тимчасового Російського Уряду, Ол. Керенський, заборонив цей З'їзд¹⁾. А його відпоручник, полк. К. М. Оберучев, командуючий київською військовою округою, вже готовився розігнати той З'їзд, коли він збереться на наради. Але Богданівський Полк зі всією рішучістю заявив, що він не допустить до цього, навіть коли треба б було й збройно виступити на захист З'їзду. І цей 2-ий Український Військовий З'їзд відбувся; і наради його відбувалися увесь час під охороною Богданівського Полку (автор цих рядків, як тодішній Аджутант Богданівського Полку кермував всією тією охороною З'їзду).

Після закінчення цього Військового З'їзду, коли Українська Центральна Рада проголошувала дня 12 червня на Софійській Площі "Перший Універсал", Богданівський Полк, в параднім ладу на тійже площі, був єдиною озброєною національно-мілі-

¹⁾ Зміст телеграми про заборону того З'їзду Керенським такий:

"Київ — Військовий Генеральний Український Комітет. Копії: Верховному Головнокомандуючому, Головнокомандуючим всіми фронтами, Командуючим фльотами і Округами, Військовому Наказному Отаману Кубанського Війська.

"По військових умовах вважаю Український З'їзд невчасним, через те, що не можна в теперішній час забирати солдатів і офіцерів. Питання про національні війська спішно вноситься на розгляд Тимчасового Правительства. 28. Мая 1917 р. № 201. Керенський". ("Нова Рада", № 52 1. Червня 1917 р., Київ).

тарною силою в столиці України, на яку спиралася Українська Центральна Рада і все тодішнє українське організоване громадянство.

Ці факти із живого життя послужили великою наукою для Богданівців та ще більше зміцнили їхнє переконання, що без своєї збройної сили український народ не вибере для себе незалежного державного життя. Але таке наставлення Богданівців не сподобалося російським імперіялістам, “єдино-неділимцям”. І вони заходилися за всяку ціну викинути Богданівський Полк із Києва і відіслати його на фронт до складу загально-російської армії.

Україножери Керенський і Оберучев наказали Богданівцям вирушити на південно-західний фронт. Богданівці — вірні Українській Центральній Раді, яка в тім Першім Універсалі оголосила, що **“од нині сами будемо творити наше життя”** — не хотіли виконувати розпорядків російської влади і заявили, що нашою Верховною Владою є тільки Центральна Рада, яка одна тільки може наказувати нам. Але ця безмежна вірність Богданівців Українській Центральній Раді незабаром жорстоко пімстилася на них.

Сталося щось несамолюбне. Українська Центральна Рада просто зрадила Богданівський Полк. Представники її — Володимир Винниченко, як голова Генерального Секретаріату УЦР, і Симон Петлюра, як голова Генеральн. Військового Комітету УЦР — явилися в Богданівський Полк і іменем Української Центральної Ради рішуче сказали Богданівцям, щоб вони виконали розпорядок російського уряду й вирушили з Києва на фронт. Це сталося після того, коли т. зв. “червневий наступ” Керенського на німецькі й австро-угорські армії цілковито провалився і російська армія виявила перед цілим світом свою абсолютну небоєздатність, бо була вже дуже здеморалізована революційними кличами різних агітаторів, що в ній безкарно поширювалися від самого початку революції на всіх фронтах.

Богданівський Полк побачив, що Українська Центральна Рада, що їй він таким вірним і відданим був — від нього відцуралася і віддала його напоталу російським імперіялістам — “єдино-неділимівцям”. І Богданівці почали готуватись до виїзду на фронт.

День 26-го липня (8 серпня нов. ст.) був призначений для відїзду перших залізничних валок (ешелонів) Богданівського Полку зі станції “Київ-товаровий” в напрямку Винниці, де Полк

мав одержати вказівки, до складу якої армійської групи він буде призначений. Перші дві валки Богданівців мали відіхати вночі (в ніч св. Пантелеймона).

Україножер К. Оберучев, очевидно в порозумінні з Керенським — рішив знищити Богданівців, як ненависних сепаратистів-самостійників скорше, ніж вони опиняться на фронті загально-російської армії. Оберучев потайки в темряві того вечора, розставив вірні йому російські військові відділи (“кірасірів”) вздовж залізничного шляху — від ст. “Київ” до ст. “Пост Волинський” (около 15 кілом. за Києвом). І коли проїжджала перша валка Богданівців, ті агенти Оберучева обстріляли її. Але ця валка встигла проскочити мало ушкодженою. Коли ж, услід за першою — їхала друга валка Богданівців — оберучівські агенти почали її обстрілювати сильним вогнем із рушниць і кулеметів (скорострілів) аж до самої станції “Пост Волинський”. По відїзді з Києва більшість Богданівців уже були розтаншувалися в вагонах до снання. Ніхто не сподівався такого ганебно-бандитського нападу. Ті із Богданівців, що скоро ухопились за свою зброю, не могли в темряві ночі бачити напасників, щоб дати належну відсіч. А коли ця валка надійшла до самого “Посту Волинського”, там її затримали. Але тут на валку звалилися більші відділи оберучівських месників і своїми скорострілами вчинили криваву масакру Богданівців, викидаючи їх здебільшого напіводягнених із вагонів валки і тутже, коло вагонів, побиваючи їх.

І так там лягло трупом 16 козаків і старшин 1-го Українського ім. Гетьмана Богдана Хмельницького Полку, а поверх 50 їх, тяжко ранених — взято звідтіля до шпиталів, вигнаних зі своєї золотoverхої столиці ворогом України, при допомозі самої Української Центральної Ради. Решта залізничних валок Богданівців виїхали на фронт по кількох днях, але вже в повнім боевім поготівлі і їх не зважилися московські сатрапи зачепити.

Майже місяць часу забрало зібрати цей Полк в прифронтовій місцевості і привести його до боєздатности після тої кривавої розправи сберучівських месників. Але Оберучев і цим не задовольнивсь. Він послав вищим фронтовим начальникам ворожо-брехливу характеристику Богданівців і вони змушені були ще й там — у прифронтових околицях — кілька тижнів перебувати в “політичній карантині”, — оточені російськими частинами і під зверхнім доглядом вищих російських командантів.

Одначе ні той кривавий напад на Богданівців відвічного ворога України, ані зрада їх Центральною Радою не убили пат-

ріотично-войовничого духа Богданівців і їхнього стремління до дальшої боротьби за державну незалежність України. По кількох тижнях Богданівський Полк виявився найкраще дисциплінованою й боєздатною військовою частиною на тім відтинку фронту, що йому признали вищі російські команданти і поставили цей Полк на передових позиціях в районі міста Скалата (Сх. Галичина).

Тут Богданівський Полк, перебуваючи серед напів-здеморалізованих частин російської армії, ще більше скріпив свою внутрішню дисципліну і відчув себе настільки сильним, що готовий був вступити в бій із кількакрат більшою ворожою московською силою. Але Богданівці розуміли, що це вони можуть досягнути з найбільшим успіхом в поєднанні з більшими українськими військовими формаціями та під проводом високо-кваліфікованого свого, рідного вищого команданта. І вже з приходом на “скалатські позиції” Полк вирішив потайки вживати заходів, щоб перейти до складу 1-го Українського Корпуса Генерала Павла Скоропадського, що його ім'я уже греміло на всіх фронтах російських армій, як вождя українського військового руху.

2. — Зустріч з будучим Гетьманом всієї України

Ще підчас перебування Богданівського Полку в “політичній карантині” (в районі ст. Войтівці — між Проскуровом і Волочиськом) Богданівці почали спроби переговорів з генер. П. Скоропадським, щоб він забрав їх до складу свого Корпуса. В цій справі їздили до Штабу Корпуса ген. П. Скоропадського як делегати від Полку, богданівські старшини Павелко і Лук'янів. Як оповідали вони по повероті, їх прийняв генер. П. Скоропадський дуже широко і обіцяв захищати Богданівський Полк перед вищими російськими військовими чинниками, але сказав, що він не може зараз порушувати справу переведення Полку до свого Корпусу, доки не втихомириться те політичне напруження, що викликане було таким драматичним відходом Полку з Києва на фронт. Бо це могло б дуже пошкодити і йому, генер. Скоропадському, в роботі дальшої українізації його Корпусу, як також і самим Богданівцям, яких вороги ще в Києві охрестили як “дезертирів”, що уникають боєвих позицій фронту²⁾. Та Богданівці

²⁾ До цього треба додати таке пояснення:

Коли вісті про розеття Богданівців, на “Посту Волинському” преса рознесла що всієї Росії та на всі fronti — це викликало величезне обурення серед Українців. До Києва звідусіль поспішалося безліч гострих протестів і домагань найсуворіше покарати напасників, викинути з Києва і взагалі з України Оберучева та ворожі російські частини і т. ін.

були задоволені вже й тим, що встановили звязок з таким високим, своїм командантом і викликали у нього зацікавлення їхньою долею. Це дало і старшині і козацтву Полку бадьорість та віру в те, що вони не є самітні серед того розгойданого революцією, вже напів-занархівованого, ріжнонаціонального російсько-го військового моря.

Коли в половині вересня повернувся до Полку його сталий командант, підполк. Юрко Капкан, що був затриманий у Києві Оберучевим, для дослідження події на “Посту Волинському” — знову виникла думка переводу Полку до складу Корпуса генер. П. Скоропадського. Капкан, наляканий попередньою подією на “Посту Волинському” та допитами його в Києві ріжними слідчими комісіями — рішив поновити звязок з генер. П. Скоропадським в **цілковитий таємниці**, щоб про це не знали ні старшина, ні козацтво Полку.

Він доручив мені виконати цю місію. Я тоді (від початку відходу Полку з Києва на фронт) уже виконував обовязки Начальника Господарської частини Полку (скорочено: Полковий Господар), себто був першим помічником Команданта Полку. Я одержав від Капкана доручення — після переговорів з генер. П. Скоропадським поїхати й до Штабу Південно-Західн. Фронту, що тоді перебував у Бердичеві, коли цього вимагатиме справа. Він ставився до мене з великим довір'ям і дав мені право виявляти ініціативу в найширшому обсягові справ, звязаних з дальшою долею Богданівців.

Це діялося на початку жовтня. Штаб 1-го Українського Корпуса генер. П. Скоропадського перебував тоді у містечку Межибожжа — около 30 кільом. на схід від Проскурова, а база постачання цього Корпуса була на залізн. станції Деражня — 15 кілом. на південь від Межибожжа. Дня 15-го жовтня, виїхавши з Волочиська потягом, я на ст. Деражня звязався телефонічно зі Штабом 1-го Українського Корпуса і довідався, що генерала Скоропадського немає в його штабі, що він в тойже день виїхав до Штабу Фронта, де напевно перебуватиме пару днів.

Під сильним натиском громадської опії створилося аж шість Слідчих Комісій для розсліду тії кривавої розправи з Богданівцями, а саме: слідча комісія Україн. Центр. Ради, комісія призначена Оберученим, комісія ватажно-судових установ зі слідчим для особливо важливих справ, Комісія Україн. Військов. Генеральн. Комітету, особлива Комісія Верховного Головнокомандуючого на чолі з генер. фон Роммером і слідча комісія “Совета військових депутатів Київськ. Округи”.

На очернювання Богданівців слідчими — росіянами гостро відповідали слідчі — українці, виставляючи незаперечні докази того бандитського нападу. І в Києві кишло. Цей настрій передавався на всю Україну і на фронт російської армії.

Тому я тим же потягом поїхав до Бердичева, щоб там зустрінутися з генер. Скоропадським. Це мені було дуже вигідно, бо на випадок успішних переговорів з генер. Скоропадським, я мав змогу відразу внести відповідні прохання й до Штабу Фронта.

Ідучи до Бердичева і думаючи про всі ті справи, я рішив замаскувати ціль своєї поїздки, себто зустріч з генер. П. Скоропадським, не знаючи настроїв в Штабі Фронта щодо особи Начальника 1-го Українського Корпуса, і я придумав різні полкові справи (а між ними — клопоти з прифронтовими інтендатурами, які неприхильно ставились до задоволення Богданівців), щоб ці справи порушити в Штабі Фронту.

Піриїхав я до Бердичева 6-го жовтня перед 9-ою год. ранку, коли в Штабі Фронту праця була в повнім русі, і відразу візник доставив мене до помешкання Штабу, що було в старих урядових будинках, при якимсь досить широкім бульварі, обсадженим гарними декоративними деревами. В Штабі Фронту я мав тільки одну перед тим знайому мені людину. Це був капітан Микола Удовиченко — тоді Начальник Військово-Топографічного Відділу Штабу Фронта — що з ним познайомився я і заприятелював ще в Києві, підчас 1-го Українського Військового Зїзду. Це був гарячий український патріот, крім доброго знання свого фаху — прекрасно орієнтувався в складній політичній ситуації³⁾. Я до нього першого і явився.

Капіт. М. Удовиченко прийняв мене незвичайно широко і сердечно. Поява моя в його кабінеті так його врадувала, що він кілька хвилин не міг заховати свого хвилювання. Він дуже прихильно ставився до Богданівців. І першим його запитом було:

— “В яким стані тепер Богданівський Полк? Чи не упала в нім дисципліна? Чи вояцтво його не охопила зневіра?” і т. ін. Я нашвидку оповідав йому про моральний і матеріяльний стан Богданівців, про загальну ситуацію на тім відтинку фронту, як також про те, як ставиться до нас вища російська прифронтова влада. Нарешті, я відкрив капіт. Удовиченкові ціль мого приїзду до Бердичева. І коли я вимовив імя генер. Скоропадського, Удовиченко з особистим захопленням вставив:

“Генерал Скоропадський сьогодні рано був тут і говорив з

³⁾ Світ. п. Покійний Полк Гетьман Чевю так характеризував капіт. М. Удовиченка: “З часів мого перебування в Бердичеві у мене залишилося прекрасне враження од зустрічі з капітаном Удовиченком. Це була мала людина, освічена і широких поглядів, разом з тим переконаний Українець. Згадую це, бо таке сполучення мені доводилось відко бачити”. (“Учворк зі “Споминів Гетьмана П. Скоропадського” “Хліб. Україна”, кн. IV, стор. 17-18).

головнокомандуючим фронтом. Він казав мені, що ще буде тут перед полуднем. Я з ним в дуже добрих відносинах”.

Коли ми дальше продовжували розмову, кап. М. Удовиченко зненацька глянув через вікно й раптом до мене:

“Ось коло нас і генерал Скоропадський! . . . Іде на бульварі. Наближається до Штабу зі своїм адютантом Кочубеєм. . . . Ходімо, я вас познайомлю з ним” . . . — поспішаючи кинув мені Удовиченко.

Ми відразу вийшли на вулицю і пішли назустріч генер. Скоропадському. Коли ми надійшли до Генерала, Микола Удовиченко по старому військовому звичаю відрекомендував мене як “Господаря Богданівського Полку”, що має справу до нього. Генерал П. Скоропадський пильно глянув на мене та й каже:

— “Дуже приємно мені бачити вас. Я не раз чув ваше прізвище, коли мені оповідали про боротьбу Богданівців у Києві. Прошу оповісти мені про все, що діється тепер в Богданівськiм Полку”.

Пригадую тепер, що я тоді слухав ці слова Генерала трохи схвилюваний. Насамперед був я зачудований виглядом цього славного команданта 1-го Українського Корпуса. Переді мною стояв молодий, стрункий, вельми вродливий офіцер в елегантно-припасованій уніформі кубанського козачого війська. І коли б наплечники з генеральськими відзнаками не зраджували його військової ранги, я ніколи не мігби припустити собі такої високої офіцерської гідності у такої молодой ще людини. До того часу я вже бачив багато генералів російської (та й чужинецької — союзної) армії, але такого молодця (та ще й в ранзі генерал-лейтенанта!) я ще не зустрічав.

Генерал П. Скоропадський правдоподібно запримітив був те моє маленьке замішання і запросив мене сісти з ним на лавці, під деревами тутже — на тім бульварі, де ми зустрілися. Коли я сідав поруч Генерала, Удовиченко й Кочубей відійшли від нас, і прогулюючись повільно на тім бульварі, розмовляли про щось між собою.

Я оповів генер. П. Скоропадському про тогочасний моральний і матеріальний стан Богданівського Полку на тих “скалатських позиціях” про взаємовідносини його з сусідніми російськими частинами, про відношення до нашого Полку вищих російських командантів (дивізії, корпусу й армії) і поставив конкретно питання: чи ми, Богданівці, могли б удостоїтись ласки Генерала — бути прийнятими до складу його Корпусу? І під-

креслив, що я це кажу з довірочного доручення самого Командира Полку — підполк. Ю. Капкана.

Генер. П. Скоропадський трохи подумав та й каже:

— “Я радо зробив би це хоч і сьогодні. Але ви не знаєте, в яким становищі перебуваю тепер я з цілим моїм Корпусом”. . . . І знову, трохи подумавши — продовжував:

— “Я вже другий раз одержав розпорядок від Верховного Головнокомандуючого — вирушити з моїм Корпусом на Румунський Фронт, де все валиться, де майже зовсім упала дисципліна і армії в розкладі. . . . Але вони й не подумали про те, що я ще не закінчив українізації Корпуса, не маю ще цілий ряд старшин українського походження, щоб ними обсадити вищі командні становища в Корпусі. . . . Мені й досі не видали вистарчаючу кількість інтендантського майна, щоб цілковито забезпечити ним усі частини корпусу та привести їх до найвищої боєздатності. І я оце приїхав сюди, домагатись у Головнокомандуючого Фронтом задовольнити мій Корпус усім потрібним. . . . І чекаю, що вони мені скажуть і зроблять. . . . Отже в цей момент я ще не можу порушувати перед Головнокомандуючим Фронту справи переводу до мого Корпуса Богданівського Полку. . . . Є ще й особливі причини”. І, споглядаючи на мене — додає:

— “Але ви, маючи доручення від Командира свого Полку, можете порушити цю справу перед самим Головнокомандуючим Фронтом. І я вам раджу це зробити сьогодні ж! І мені цікаво було б ще сьогодні довідатися, як він до цього поставиться” — з особливим підкресленням сказав останні фрази генер. П. Скоропадський.

На цей раз наша розмова увірвалася. До нас надійшли Удовиченко й Кочубей. Генер. Скоропадський попросив капіт. М. Удовиченка, щоб він мені влаштував якнайскорше сьогодні ж авдієнцію у Головнокомандуючого Фронтом. І ми з капіт. Удовиченком відійшли до помешкання Штабу Фронту.

Наближалася 11-та година перед полуднем. І треба було поспішити до обіду переговорити з цим високим начальником цілого фронту.

На чолі Південно-Західнього Фронту недавно перед тим поставили генерала Володченка — українця з походження. Капіт. М. Удовиченко попередив мене, що Володченко хоч і не є здеклярованим українцем, але до українського руху не ставиться вороже. Це мене підбадьорило.

Коли ми увійшли до коридору-почекальні, звідкіля вів вхід до кабінету Головнокомандуючого Фронтом, там товклося цілий гурт людей у військових уніформах, але без відзнак. І не можна було розрізнити, хто із них старшина, а хто звичайний рядовик. Більшість із них мали вигляд якихось розхристаних, неохайних типів. Всі вони відразу звернули увагу на мене, що явився в повній, добре припасованій старшинській уніформі, як в до-революційні часи, та ще й із жовто-блакитними гарними відзнаками першого українського полку. В очах їхніх заблищали якісь зловіщі вогники. Я тихенько запитав Удовиченка, хто є ці люди. Він таксамо тихо відповів, що це є “советчики” (члени “советів салдатських і офіцерських депутатів”) із різних частин фронту.

В цей мент із кабінету генерала Володченка вийшов вартівний старшина, що встановлював чергу візити у головнокомандуючого. Капіт. Удовиченко відразу підійшов до нього і, знайомлючи його зі мною, сказав, щоб генерал Володченко прийняв мене позачергово, мовляв — “в екстра-справі”. Старшина повернувся до кабінету ген. Володченка і за хвилину покликав мене до головнокомандуючого.

Я опинився перед цим Генералом і склав йому рапорт, титулюючи цього високого начальника так, як це робилося в до-революційний час. І коли я вимовив перші слова “ваше високопревосходительство”, помітив, що на обличчі Генерала промайнула якась судорожна хвиля, але він вислухав мій рапорт мовчки. А потім запросив мене сісти на стільці коло стола, проти нього, та й питає мене:

— “Чи вам відомо, що наказом Тимчасового Уряду, а зокрема військового міністра Керенського — скасовано титулювання, що існувало за царських часів?”

— “Так, відомо” — відповідаю я й додаю — “ваше високопревосходительство”. Генерал не витримав і голосно засміявся. Тоді я йому й кажу:

— “У нас, в першій українській Гетьмана Богдана Хмельницького Полку уведено наше, українське, титулювання високих начальників. І ми Генерала титулуємо — “Пане Отамане”. То коли дозволите мені, я з приємністю так буду звертатися до вас, Пане Отамане?”

— “Прощу, прошу! Це буде ліпше” . . . весело обізвався до мене генер. Володченко, немовби скинувши зі себе якийсь небезпечний тягар.

— “Ну, то скажіть мені тепер, в якій справі ви пригнали до

мене аж з-під Скалату?” — уже цілком спокійно й добродушно спитав мене Володченко.

Я йому коротко оповів про той хрестний шлях, що його перейшов Богданівський Полк від Києва до Скалата, про те, як вороже до нас Богданівців, ставиться цілий ряд прифронтових вищих начальників, що під їхню зверхність попав Богданівський Полк; не оминув схарактеризувати ту деморалізацію, що розпочалася в сусідніх російських частинах і підкреслив, що серед такого оточення дуже тяжко надаліше утримати Полк на такій височині внутрішньої дисципліни та боездатности, які ще досьгодні панують в Богданівському Полку. І під кінець просив Генерала наказом по Південно-Західньому Фронту перевести Полк до складу Корпусу генерал-лейтенанта Павла Скоропадського.

Генер. Володченко дуже уважно слухав мій доклад, пильно вглядаючись в моє обличчя і, коли я скінчив — сказав мені:

— “Я здебільша все це знаю, що ви мені сказали про теперішнє становище Богданівського Полку. Я співчуваю вам, і готовий усе зробити, щоб ваш Полк був серед рідного і дисциплінованого оточення. Але я сам не в силі це зробити. Моя влада, як головнокомандуючого фронтом — тепер дуже обмежена. Без згоди “Совета салдатських і офіцерських депутатів фронту” я не можу цього зробити; а цей “Совет”, як вам напевно відомо, вороже ставиться до українізації військових частин фронту, а до Богданівського Полку тимбільше. А це тому, що, як мені відомо, Богданівці не допускають до себе всяких сторонніх агітаторів”. На хвилинку головнокомандуючий замовк, немов щось пригадуючи, і далі каже:

— “Тут є генерал Скоропадський. Раджу вам поговорити з ним. Він вам скаже, скільки він має клопоту з українізацією його Корпуса”.

Під кінець генер. Володченко приобіцяв мені, що він дасть наказ, аби Богданівський Полк прилучили до такої інтендентської бази на фронті, звідкіля Полк одержуватиме подостатком усе, що потрібне буде для його постачання — безпроводочно⁴⁾.

На цім моя аудієнція у головнокомандуючого південно-захід. фронтом і закінчилася.

⁴⁾ Цю обіцянку генер. Володченко виконав. По кількох днях, після мого повероту до Полку, Богданівський Полк було прилучено в справах постачання до сусідньої 10-ої пішої дивізії, де тоді дивізійним інтендантом був капітан (пізніше полковник Укр. Армії) Петро Болбочан, який незвичайно прихильно поставився до Богданівців і щедро видавав Богданівському Полку усе потрібне для його утримання на тім фронті. Від того часу я заприятелював з Болбочаном.

Коли я вийшов з кабінета генер. Володченка, в коридорі чекав на мене капіт. М. Удовиченко, розмовляючи з вартовим старшиною, а ті “советчики”, що там товпились, обдарували мене злобними поглядами.

То вже був час обіду, і ми з кап. Удовиченком пішли на перекуску до одного ресторану, де я оповів йому перебіг розмови з головнокомандуючим фронтом. Удовиченко потвердив, що після відомого невдалого Корніловського “перевороту” авторитет і влада вищих командантів російської армії так упали, що вони опинилися цілковито в полоні ріжних “советів солдатських і офіцерських депутатів” і без згоди цих “Советів” ані одної важнійшої справи не можуть вирішувати. І додав:

— “Залишився ще мабуть єдиний незалежний командант в армії, а це — Генерал Скоропадський, що йому жадні “Совети” не можуть дошкулити. А це тільки тому, що він зукраїнізував свій корпус”.

Удовиченко пригадав мені, що я ще раз маю зустрітись з Генер. Скоропадським. І ми пішли бульваром в напрямку готелю, де замешкав на той час Командир Українського Корпусу. Находячи до готелю, побачили, що генер. Скоропадський вийшов з готелю і простує назустріч нам. Капіт. Удовиченко відійшов до своєї канцелярії, запросивши мене ще раз заглянути до нього перед моїм відїздом із Бердичева.

Генер. П. Скоропадський запропонував мені знову сісти з ним на лавці, на тімже бульварі, і каже мені:

— “Тепер оповідайте, що вам сказав Володченко”.

Я переказав йому найдокладніше цілу мою розмову з Володченком.

— “Я це знав наперед, що так буде” — сказав Генерал, і продовжував:

— “Та інакше й не могло б бути. Володченко буквально зтероризований “советами”, а до того ще — ця людина без жадного попереднього політичного вишколу. Він не надається на пост головнокомандуючого в теперішні часи революційного хаосу. Та що робити?! Маємо миритися з тим, що маємо”⁵⁾.

⁵⁾ У своїх “Споминах” світ. п. Пан Гетьман Павло дав таку характеристику особи генер. Володченка:

— “Цей генерал був зовсім іншого типу, ніж його попередник. У нього вешталась комісари, говорили довгі промови. Взагалі як військовий він мені не подобався, хоч кажуть він був хоробрим і діловим в бою. Видно посада головнокомандуючого під такий мент йому не підходила і він старався пристосовуватись”. (Уривок зі “Споминів Гетьмана П. Скоропадського”, “Хлібороб. Україна”, кн. IV, стор. 24).

Я з великим напруженням вслухувався в кожне слово, що виходило з вуст цього славетного Команданта Першого Українського Корпуса, з яким мені (тоді молодшому старшині!) по-галанити так щасливо зустрітися перший раз в моїм житті.

По короткій павзі Генерал повільно, одшліфовуючи кожне своє слово, кожну фразу — казав мені:

— “Становище на всіх фронтах російської армії безнадійне. Я вважаю, що війна уже закінчена. . . . Дальше борсання з такою здеморалізованою салдатською масою було б даремним пролиттям крові. До цього всього довело Тимчасове Російське Правительство, а особливо Керенський своєю демагогією. Як я вже сказав, мене вже другий раз хочуть кинути з Корпусом на Румунський Фронт. . . . Що ж я можу там зробити, коли вся армія розкладається? Хіба погубити й мій Корпус?! Але я до цього не хочу допустити і буду боротись, скільки в мені сили вистарчить”. . . . І знов по короткій павзі продовжував ген. П. Скоропадський:

— **“Настав час, що ми маємо подумати про долю України.** Горе буде нашій Рідній Землі, коли та розбещена салдатня посу-не з фронтів через наш Рідний Край. Мені вже мало залишилося, щоб привести мій Корпус до повної боєздатности, але я про це не кажу Верховній Команді, щоб мене вже сьогодні не викинули на фронт. **Ми потрібні для України!**” — з особливим наголосом вимовив генер. Скоропадський останню фразу і продовжував далі:

— “Наше нещастя, що наша Центральна Рада не тільки не допомагає нам творити свою, правдиво-національну армію, а ще й перешкоджає. Ось хоч би й з моїм Корпусом: **я все роблю для добра України, а Центральна Рада ставиться до мене неприхильно.** Чому? Я цього не розумію. Отже приходиться боротися і з чужими і зі “своїми”. Не форсуйте справи переведу Богданівського Полку до мого Корпусу, бо це викличе передчасно такі конфлікти, що можуть дуже нам пошкодити. Натомість зверніть всю увагу на скріплення внутрішньої дисципліни Полку та **тримайте звязок зі мною; я скажу, коли настане час. Ми потрібні будемо і в Києві, і в Полтаві, і в Житомирі, і по всій Україні. І це вже незабаром може статися**” . . . закінчив свою розмову зі мною Генерал П. Скоропадський і попередив, щоб я про це сказав тільки Командиру Полку — Капканові, а більше щоб ніхто про цю нашу розмову не знав.

Я сердечно подякував Генералові за таке довіря до мене та за його щире співчуття нам, Богданівцям, і ми розпрощались.

Завітавши перед відїздом до капіт. Удовиченка, я довідався від нього, що Генерал П. Скоропадський має того самого дня виїхати до Києва для переговорів з Українським Генеральним Секретаріатом.

Події, що їх так передбачив і пророкував тоді будучий Гетьман всієї України — розгорнулися ще скорше, ніж можна було сподіватися. І перший Український Полк імені Гетьмана Богдана Хмельницького і Перший Український Корпус Генерала П. Скоропадського дійсно стали потрібними для всієї України. Минуло тільки кілька тижнів, як усі ми кинулися в бій для спасіння України. Та про це треба сказати більше іншим разом.

Листопад 1951.

ДУМКИ НА ЧАСІ

Аристократією ми скрізь і завжди називали правлячу провідну верству, без огляду на її походження. (Вороги ж наші підсувають нам поняття аристократії в родовому значенні і сміються з власних дотепів).

*

Демократією ми ніколи і ніде не називаємо “народ”, який ніколи і ніде в світі демократією не буває, а тільки таку правлячу провідну верству, якої одною з головних ознак є те, що вона править при допомозі обдурювання народу.

*

Біда не втім, що ми маємо демократію, а трагедія наша і нещастя в тім, що ми маємо лише демократію. Що ми маємо тільки сили поступові і руйнуючі, а не маємо власних національних сил здержуючих та будуєчих.

*

Перемагає монархізм серед демократій тільки тоді, коли нація змучена республіканською розпорошеністю, партійністю, самопожиранням і розбещеністю, протиставляє дійсно МОНОархічну єдність, дисципліну і послух одному Авторитетові.

Вячеслав Липинський.

* 21. VII. 1907 — † 21. II. 1942

*Десять років тому,
21 лютого 1942 року,
в окупованому Києві в катівні Гестапо
померла за волю України*

ОЛЕНА ТЕЛІГА

Мужність, відвага і самопосягання, з якими ця Людина зустріла смерть, ставлять її в ряд з найбільшими героями-мучениками нашого минулого.

У вільному Києві на найпочеснішому місці має вирости їй величавий пам'ятник! В тому Києві, що був її мрією; до якого Вона стреміла всією душею, а прибувши — відступити з нього не забажала, хоч мала місце і час для відступу.

Вона поклала голову там, на страх і попередження ворогам, що Українська Нація вічно родитиме синів і дочок, які відважно ставитимуть чоло ворогові, боронячи Батьківщину аж до загибелі.

Зустрічі з Оленою Телігою

Перед очима надхненна поетка Олена Теліга, як я її бачив за півроку, за три місяці, за місяць до її героїчної смерти.

В житті буває, що зустрічає людина сотки осіб, з якими знайомиться, розходить, забуває, знову нових зустрічає. Але 90% облич з пам'яті стираються, як стирається фарба на речах. Залишаються загальні обриси.

Олена Теліга стоїть і зараз перед моїми очима, як жива. Так і здається, що ось відчиняться двері і ввійде вона, усміхнена, жива, як живе срібло, і заговорить лагідною приємною, але одночасно енергійною і вольною мовою, яка не лишає по собі вагання, сумнівів, а запалює до праці, яка б та праця не була важка.

Перший раз я зустрів Олену Телігу восени 1941 року в приміщенні редакції газети "Українське Слово" на Бульварно-Кудрявській вулиці 24, у Києві.

На другому поверсі, як увійшов по сходах до широкого коридору просто на мене дивилась таблиця з дверей, писана від руки на розгорнутому листку паперу: Редакція "ЛІТАВРИ".

Я був у редактора газети "Українське Слово" Івана Рогача. Повертаючись від нього і знаючи, що при газеті почав виходити окремих літературний часопис "Літаври", я вирішив зайти до редактора того літературного часопису, щоб довідатись, чи не можна там надрукувати тільки що викінчену мою нову комедію.

Мені, що стояв тоді далеко від преси і взагалі друкованого слова, як вони виглядали під німецькою окупацією, здавалось, що тепер, нарешті, настав час для справжнього розвитку нашої культури. Я ішов до "Літаврів", як ідуть до своєї рідної хати, добре знаючи, що там тільки свої рідні.

Перша кімната, в яку я зайшов, була майже порожня. Стояло два столи, кілька стільців, шахва в кутику, і від усього відгонило страшенною пусткою. Я оглянувся на боки і праворуч побачив, що ця велика кімната має ще відгороджене відділення з вузькими дверима. Я постукав у ці двері, але мені звідти ніхто не відповів.

Бачучи, що з відвідин "Літаврів" цим разом нічого не виходить, я повернувся їти додому. Але тільки я ступив два кро-

ки до виходу, як двері відчинилися і в кімнату увійшла маленька не то дівчинка, не то жінка з паперами в руках.

Побачивши мене, вона запитала:

— Вам до кого?

— Я хотів бачити кого-небудь з редакції “Літаврів”.

— Я працюю в редакції “Літаврів”, прошу зайти.

І вона підійшла до вузьких дверей праворуч, відчинила їх і рукою показала, щоб я увійшов.

Я увійшов. Маленька жінка чи дівчина зачинила двері, подала мені руку і сказала:

— Будемо знайомі: Олена Теліга.

Про Олену Телігу я вже чув. У Києві про неї йшла слава, як про першу жінку з молодой української еміграції, що знайшла собі серед киян-українців загальну симпатію і що, кому б що не боліло, особливо у мистецьких працівників, а ще вужче літератів, — Олена Теліга завжди знаходила шляхи до полагодження справ.

— Прошу сідати

І сама сіла за столом.

Я сів перед нею.

І хоч здавалася вона мені через свій зріст і загальну будову надто молодою, далеко молодшою мене, мені чомусь стало якось так ніяково перед допитливим поглядом її бистрих карих очей, що я, раз оглянувши в ці, як казав Кулішів Мокій “два вечірні озерця в степу”, мусів опустити свої і, як школяр, чекати, що мені накаже мій учитель.

А “учитель” сидів за столом, поклавши рученята на стіл, і чекав що цей “учень” буде говорити. Але “учень” мовчав. Мовчав, бо почував себе не тридцять кількалітнім чоловіком, а таки справді малим хлоп’ям, яке зловили на пустощах, а тепер випитують: а чого ти, приміром, пішов у горох, а хто тобі дозволив, а чи ти знаєш, що це не гарно і т.д.

Нарешті, коли, приблизно, хвилинна павза (що здавалася для обох дуже довгою) стала незручною, я підвів очі і сказав:

— Знаєте, я так чомусь хвилююсь, зустрівшись з вами, наче ви моя давня ще з дитинства знайома. . . . А тепер ми з вами знову зустрілися і . . . я не знаю з чого почати.

— А ви не надавайте цьому значення. Ми маємо час і можемо про все поговорити . . . не поспішаючи. Адже ви не поспішаєте?

— Ні.

6. грудня 1951 року
минуло 40 літ мистецької праці
славного українського
мистця-бандуриста
ВАСИЛЯ ЄМЦЯ.

Від Новоросійська та Катерино-
дара на Кубані починаючи і Ужго-
родом та Пряшевом на Закарпатті
кінчаючи, перебував бандурист В.
Ємець у багатьох містах і селах
всієї України, чаруючи своєю ми-
стецькою грою серця свого народу.

З часів еміграції (1920 р.) ми-
стецької гри на бандурі артиста
Василя Ємця чули Прага, Берлін,
Антверпен, Брюссель, Берн, Париж,
Ніцца, Нью Йорк, Бостон, Чикаго,
Монреал та інші великі і малі мі-
ста по обох боках Атлантику.

Бажаємо славному Ювілятові ще
довгих літ життя і праці на славу
рідного мистецта!

Редакція „Державницької Думки“

Я глянув пильніше на неї. Краєчки її губ ворушилися — чи
сміятись хотіли, чи щось сказати?

В очах стояло те саме проміння доброти. Невеличкі риси
зморшок, ледь помітних, відходили від краєчків очей, що озна-
чало, що ця маленька жінка вже зазнала в житті горя. Худенькі
пальці з гарними рожевими нігтями приминали краєчок тонкої
теки, що лежала на столі.

— А ви у Празі не були? — спитала вона. — Мені здається,
що я вас десь бачила.

— Ні, я у Празі не був. Але мені здається, що і я вас десь
бачив.

— Тоді, можливо, у Києві десь зустрічалися. . . . Тепер, пі-
сля мого приїзду сюди.

Ця жінка не питала мене, чого я властиво прийшов. І я не
говорив так само про це. А між тим мені було ясно, що вона знає
про мету мого приходу.

Пам'ятаю, що я говорив Олені Телізі, як довго я живу у Ки-
єві, який радий, що нарешті в кожній установі працюють наші
люди, що . . . найбільше радий, появі справжнього літератур-

ного часопису, в якому будуть друкуватися твори, що відбиватимуть стремління і почуття нашого народу.

Олена Теліга сприймала це з захватом. Видно не один я і не перший я, киянин, говорив їй про це. Видно було, що вона цілком розуміє тих, що за 25 років серед “людей” до психози засталися за людьми. І що . . . така чудернацька зустріч має під собою глибокі і поважні причини. Відвідувач більше мовчить, ніж говорить, але зате більше говорять серця і душі, за якими нема про запас каменя на всякий випадок самоохорони.

Така була перша зустріч з Оленою Телігою, здається, напочатку листопада 1941 року. За недовгої моєї візити редакторці “Літаврів” я майже нічого не сказав, а вона в свою чергу нічого мене не спитала. Ми тільки констатували конечну потребу видання літературного часопису і що до нього я ковче повинен писати.

Я встав і почав прощатись. Потиск руки Олени Теліги був енергійний, сказати б чоловічий. Вона так само щиросердно дивилася своїми великими очима, які наче промовляли: “Вір, чоловіче, що добро живе, що добро було, є і буде вічно!”

І коли я ішов від цієї жінки, залишаючи будинок редакції “Українського Слова”, мені здавалося, що я, як Тітьль і Мітьль з Метерлінкової “Синьої птиці”, повертаюся з країни чудес. І тому мені хотілося співати, сміятися, бавитись, як то часто буває з людиною, коли їй раптом і несподівано у чомусь поведе.

У чому ж мені “повезло” при зустрічі з Оленою Телігою?

Я зустрів Людину!

Зустрів і познайомився з Людиною, після розмови з якою ще більше захотілося жити, працювати, творити.

* * *

І друга була зустріч.

Після першої, мабуть, за місяць.

У міжчасі я прийняв був працю в освітній ділянці і стільки та праця забирала у мене часу, що я не міг раніше принести щось до редакції “Літаврів”.

Находила дата 1-ого грудня — дата розстрілу письменників Косинки, Влизька і Фальківського.

Я вирішив написати статтю про одного з них. Чомусь мій вибір впав на Фальківського. І вже другого дня я ніс до “Літаврів” статю, присвячену життю й творчості цього поета.

Але мені і цього разу не вдалося застати Олену Телігу за її робочим столом.

У першій великій кімнаті сидів якийсь чоловік, що друкував на машині і на моє запитання, де Олена Теліга сказав, щоб я почекав, бо вона зараз напевне в друкарні.

Не встиг я сісти, як двері відчинились і ввійшла Олена Теліга, несучи в руках тільки що відбиті коректурні листки “Літаврів”. Пальці її були брудні і видно було, що вона не тільки редактор і коректор, але й напевне складач.

Побачивши мене, Олена радісним окликом привітала мене і зразу запитала:

— Ну, принесли?

— Так, приніс, — відповів я.

При звістці, що у мене стаття про Фальківського, вона аж сплеснула долонями.

— Чудово! Як це чудово! А в мене як раз нема статті про нього! Є одна, але . . . давайте сюди вашу статтю!

Ми були в кабінеті-кімнатці Олени Теліги. Вона за столом, а я, як і першого разу напроти. Три-чотири хвилини вона перебігала очима написане, а потім одірвала очі від рукопису і сказала:

— Ну- як це чудово вийшло! Просто . . . Просто і не сказати як! Зараз! — і вона вибігла зза стола і, кинувши мені “Пробачте!”, зникла.

Але за хвилину була назад і сказала, що статтю здала до набору.

— Коли вийде число? — запитав я.

— Завтра повинно вийти — відповіла. — Але якби ви знали, як все тяжко йде! Але йде. А це головне. Труднощі для того і існують, щоб їх подолювати. Чи не так, пане С.?

Я сказав, що так.

Ми говорили про те, що розбудовується Українське Видавництво. Олена Теліга порадила в справі задуманого мною видання антології української літератури звернутися до п. Гайовича. Що не зле було б перевидати рідкісні тепер твори Косинки, Куліша, Зерова і інших.

Цього разу розмова була жвавіша. Але я бачив на столі перед редакторкою грубу теку з рукописами, бачив розложені на підвіконню листки коректи “Літаврів” і з мого боку було б злочином затримувати розмовами цю єдину силу, на якій трималися “Літаври”. Затримувати, хоч вона і одним рухом не показала, що кудись поспішає, що не має часу.

Я швидко попрощався з редакторкою, сказавши, що не смію затримувати її довше, коли така сила роботи жде її, і пішов додому.

На мене дивилися обгорілі дільниці знищеного війною Києва. Пащі вікон без рам і без скла, ями на тротуарах, поштовані дроти військових телефонів на вулицях і провулках, синя уніформа німецького солдата.

Я ішов і думав: як би в кожній установі і в кожному важному пункті, що кермує певною ділянкою життя, була така Олена Теліга — нам би труднощі воєнного часу не були страшні.

Та й так вони не мають бути нам страшні. Адже ми працюємо?

* * *

На початку січня 1942 року я знову зайшов до Олени Теліги в редакцію “Літварів”. Я приніс нову статтю до часопису і цього разу застав редакторку в її маленькому кабінеті.

Перше, чим вона мене зустріла, було:

— Ну, друже, “Літаврам” кінець.

— Як то кінець? — перепитав я.

— Так. За останнє число мала гостру розмову з німецьким цензором. Влетіло мені за вашу статтю. Закинули, чому ми містимо статті про комуністів. Адже ж Фальківський був комуніст! А що того комуніста розстріляли за те, що він перестав бути комуністом, це його не обходить.

— А він навіть в курсі, хто з письменників був комуністом, а хто ні?

— А хіба наші не підкажуть? Але справа не в тому. Була б лише інформація правдива, не перекручена! Та . . . Нехай. Все таки “Літаври” існувати будуть.

Ми сиділи в кабінетику Олени Теліги. Все в ньому було мені знайоме, за винятком великої мапи Європи, що з'явилася на стіні позад крісла Олени Теліги.

Я бачив, що вираз невдоволення становищем дещо відбився на обличчі цієї енергійної жінки, але вона була бадьора, хоча в словах її почувалося більше сарказму, злоби і ненависти, ніж це було раніш.

Я запитав Олену Телігу, чому вона не така, як досі була і чи не варто, як казав Євген Плужник, “Дивитися на все спокійними очима”...

— Ні, — відказала вона. — Дивитися спокійно не можна, бо насувають страшні дні.

Четвертій зустрічі з Оленою Телігою не суджено було відбутися. Хвороба грипи в цю тяжку зиму звалила мене у ліжко на цілий місяць. І встав я десь наприкінці лютого.

Я пішов до редакції тепер “Нового Українського Слова”. “Літаврів” там уже не було. На запитання при вході, чи не міг би я бачити пані Олену Телігу, відповідь була, що вона вже давно тут не працює і що її можна знайти в Спілці Письменників, яка міститься на Трьохсвятительській вулиці.

Я пішов на Трьохсвятительську. Але й там замість Спілки Письменників на замкнених дверях був наклеєний листок:

“Тут днями відкривається тютюновий монополъ для України Т.З.О.П.”

І ще того дня я довідався, що Олена Теліга з багатьма іншими письменниками і культурними діячами заарештована Гестапом і що доля її невідома.

А може їй справді наказали вернутися туди, звідки вона прибула?

Але згодом виявилось, що назад вона не пішла.

Такі не відступають, такі падають на полі бою.

Коли ми, поети, пишемо про відвагу, твердість, шляхетність посвяти й цими творами запалюємо та шлемо на небезпечний шлях інших, то як ми можемо сами цього не робити?

Справжня поезія це не видумана комбінація. Це вплив душі. Як же ж чутимусь я, коли піду проти своєї поезії?

Коли я загину, то знатиму й іншим покажу, що жила так, як хотіла й повинна була жити.

Коли сидітиму в безпечному заплілі, це буде зрада мене самої.

Олена Теліга

І в павутинні перехресних барв
Я палко мрію до самого рання,
Щоб Бог зіслав мені найбільший дар:
Гарячу смерть — не зимне умирання.
Бо серед співу неспокійних днів
Повз таємничі і вабливі двері
Я йду на клич задимлених вогнів —
На наш похмурий і прекрасний беріг.

Олена Теліга

НАШ ОГЛЯД

Чи таким має бути православний календар?

В кінці минулого року вийшов у світ український православний календар на 1952 рік, видання Української Православної Церкви в ЗДА. В календарі, як і належить, повний перелік церковних свят, постів, поминальних днів, важливих висловів з святого письма то що. Є в календарі стисла, але з глибоким богословським знанням написана стаття І. Власовського "Що таке автокефальність церкви", як і дуже цікава і цінна праця мистця П. Холодного "Про українську ікону". Але оце і все. На 128 сторінок друку — це все, що стосується справ нашої церкви, нашої віри, наших обрядів, звичаїв то що. Є ще інформаційна стаття о. Білона "Про заснування української секції на світовім альясі (!?) церков", але їй більше пасувало б бути на сторінках якогось періодичного видання, ніж забирати дороге

місце в настільній книзі православного українця.

В календарі, крім статей Власовського і Холодного, жодної замітки наших високих церковних достойників на пекучі важливі теми, які болять нашої православної церкви кожного дня. Жодного документу з історії нашої церкви, жодної морально-виховної поєднуючої нас, пересварених навіть на церковному полі, праці.

Зате квінт есенція цієї книги на 128 сторінок в так званому історичному календарі при кожному місяцеві. Тут розписані важливі історичні дати та дати народження і смерті визначних українських людей. Як же той календар виглядає? Ось кілька прикладів: Є зафіксована дата смерті маловідомої поетеси Уляни Кравченко, але не знайдете дати трагічної смерті героїні-поетки Олени Теліги. Є вигаданий розстріл в 1934 році по-

ета Миси́ка, який живий і здоровий і по сьогоднішній день, але не довідаєтесь про дату мученицької смерті поета-борця Ольжича. Є зафіксований Виниченко, але й згадки нема про дату народження чи смерті славного історика Д. Дорошенка. Подано як на глум **дві** дати смерті гетьмана Богдана Хмельницького, але не існувало ніколи для укладача цього календаря дати смерті символу нашої доби Т. Чупринки. Тут є вигадана дата ніким незафіксованого закону УНР про автокефалію української православної церкви, але марно будете шукати дати утворення першого в історії України міністерства ісповідань в 1918 році. Знайдете дату, коли центральні держави визнали незалежність УНР (8. 2. 1918), але даремно будете шукати дади визнання тими самими центральними державами Української Гетьманської Держави та ратифікації ними в той же день берестейського договору (2.VI.1918). Є зафіксована дата акту федерації Гетьмана П. Скоропадського з неіснуючою Росією, але й натяку нема на дату варшавського договору Отамана С. Петлюри з існуючою Польщею маршала Пїлсудського. І так далі, без кінця.

В цьому православному українському календарі знову камянецький і київський універ-

ситети “відкрито”, Українську Академію Наук “засновано”, українські прапори на Чорному морі “піднято”. Жодного натяку, що все це сталося за Української Гетьманської Держави.

І вершок партійницької розперезаности така нотатка: “19. 12. 1918 року відновилася УНР, скасована **ворожими актами** 22-29. IV. 1918 року”.

Що то за “ворожий акт” відбувся 22. IV. 1918 року треба запитати у того, що укладав цей календар, але про акт 29 квітня 1918 р. в Історії України проф. Д. Дорошенка читаємо таке:

“... 29 квітня 1918 року відбувся хліборобський конгрес. На нього прибуло 6432 уповноважених представники від 8 українських губерній: Київської, Полтавської, Чернигівської, Подільської, Волинської, Херсонської, Катеринославської і Харківської. . . . На цьому конгресі відбулося проголошення гетьмана Павла Скоропадського, одно з імпозантніших в цілій нашій історії, якщо пригадати обставини, при яких і при якому числі учасників відбулися вибори, наприклад, Івана Виговського, Петра Дорошенка, Івана Скоропадського, Пилипа Орлика, Данила Апостола, Кирила Розумовського: всі вони були вибрані так само в присутності на Україні чужої сили — татарської, московської,

шведської, але ці сили були значно менше нейтральні і більше впливали на вибір, ніж тепер німці, та й самі вибори відбулись при далеко меншому числі учасників, ніж вибори Павла Скоропадського. Ці вибори відбулися при надзвичайній одностайності і ентузіязму...

А далі: "... Спокійно прийняла вістку про київські події (тоб то про розгін Центральної Ради,—Ред.) вся Україна. Зараз же до Гетьмана почали являтися делегації і депутації від різних кругів громадянства цілого краю, щоб скласти привіт і висловити побажання. Виявилось, що ніхто й не спробував ставати в обороні поваленого уряду (тоб то Центральної Ради,—Ред.). Голова Ц. Ради проф. М. Грушевський оселився на дачі під Києвом і зажив собі спокійно; ніхто його й не

думав чіпати". Д. Дорошенко, Історія України, т. II., ст. 35, 38-39, Ужгород, 1930.

А в історичному календарі Української Православної Церкви в Америці день 29 квітня 1918 року — **"ворожий акт"**.

Думаємо, що провід Української Православної Церкви в Америці не знав, що друкується в їх календарі на 1952 рік і той, хто зловжив довір'ям того проводу, понесе відповідну кару. Коли ж це **свідома церковна лінія** проводу УПЦ в Америці, то на оці критичні зауваження не послідує жодної реакції, а укладачі подібних календарів, заохочені мовчазним благословенням їх чорної роботи, і далі будуть ширити партійний розбрат через церкву на нещастя народові нашому і на згубу вірі нашій Христовій взагалі.

З НАШОЇ ПРЕСИ

Показова Служба Божа

Тижневик „Українська Думка“, що виходить в Лондоні, в ч. 46/245 вмістив незвичайно цікаву і цінну статтю М. М. під назвою „Показова Служба Божа“. Прочитавши в одній з українських газет повідомлення про показову Службу Богу для чужинців, автор пише: „Ці рядки мене боляче вразили: розпанованим стилем нашої роботи і життя на чужині стало показувати пані тавні, нашу музику, наші співи,

нашу науку, нашу літературу, нарешті докотились до „показових“ Служб Божих. Служба Божа — таємнича містерія єднання у молитві і безкровній жертві людської душі з Богом. І тут вона в дурній, бездушній пропагандивній ревності перетворюється в атралізований „показовий“ фарс, а на сторінках часопису подають це до відома цілого громадянства, як показовий взірець до наслідування“.

Навівши цілий ряд отих страшних явищ в нашому громадському житті на еміграції, зокрема як творення фіктивних організацій, гри в високу політику, творення внутрішньо-громадського життя не для нас самих, а для показу, автор зовсім слушно стверджує: „Перегляньмо весь стиль нашої роботи під цим оглядом і на кожному кроці знайдемо отой комплекс жалюгідної показовості, що збіднює, обнижує наше внутрішнє життя і в остаточному

висліді відштовхує й чужинців, для яких ця показовість призначена. Бо для кожного чужинця з нормальною психікою цікаве не те, якими ми хочемо себе показати, а якими ми насправді є: кожночасно в житті, в ділах, в відчуженнях у подобаннях“.

З цими рядками не можна не погодитись, як і взагалі з цілою статтею, яка дуже правдиво б'є по наших болячках, які останнім часом набрали просто загрозливих розмірів.

Життєвий світогляд з під дерева на відсонні

На прикінці минулого року в Парижі під редакцією б. старшого адютанта гол. отамана С. Петлюри, Т. Крушинського, вийшов неперіодичний журнал „Наша доба“ Ч. 6. В тому журналі на ціле число одна стаття самого редактора журналу Т. Крушинського п. н. „Не за Україну, а за її ката“.

Висловлюючи багато цінних, хоч місцями і дискусійних, думок, автор в одному місці своєї праці подає такий уступ, який вважаємо за незвичайно цінний, правдивий, хоч може і загострий.

...„Ледаче мрійництво, поетичне скиглиння, легковажна експансивність, а надто рудиментарність розуму більшої частини нашої інтелігенції минулого півстоліття — ось найлютіші вороги української долі.“

— „Розстелю кожущка, ляжу під деревом, а здебільшого, як я любив, просто на відсонні, та й читаю, або так собі — „дивлюся на небо та думку гадаю“. Мабуть там, головним чином, і складалися підвалини мого життєвого світогляду“... — наївно сповідається **О. Лотоцький**, наш видатний громадський і церковний діяч, соціаліст-федераліст і б. міністер УНР, на

жаль тепер покійний, у своїх спогадах „СТОРИНКИ МИНУЛОГО“.

В цій безнадійно простацькій, смердячій потом і парюю, вибачайте, сповіді українського тюхтія всеньке єство нашого „мужицького“ інтелігента минулого півстоліття. Куди ж він запровадить свій народ з тим світоглядом, якого він собі „складав“ під деревом, на кожущковій зі споду та соняшній спеці зверху? Ньютоном може б він і став, як би грушкы та падали з верби на землю.

Життєвий світогляд — це основні висновки розуму про життя та людей, або головні засади в поглядах на життя й людей — які ж висновки про життя та людей можна поробити дивлячись у безмежну порожнечу, де нема ні життя, ні людей! Звичайно, можна годинами мріяти про любовку, про багатство, як це в нас кажуть „дурний думкою багатіє“, дивлячись у порожнечу неба, але світогляду в тій порожнечі ще ніхто з розумних людей собі не складав, український тюхтій і тут перший та певне й єдиний „феномен“. На жаль, тих „феноменів“ було, ох! чи не сорок мільонів, а О. Лотоцький серед них ще один з найвидатніших, а може й найбільш активних. Не диво,

що з таким світоглядом і темпераментом ми попадали як не під царя, то під Керенського, або й під його наступника Сталіна.

А ось і другий, чи вірніше ще один „феномен“, що про нього вже була мова, як і згадка про його „філософію“ під назвою „КОНКОРДИЗМ“, ось що він „катає“ на 13-ій сторінці того ще, на жаль, недрукованого свого твору:

— „Найпомітніша причина нещастя людей. — Кожний об'єктивний дослідувач цього питання мусить помітити, що найбільшою причиною нещастя людей є те, що в багатьох нема вдосталь чим годуватися, в що одягтися та навіть де жити; що одні люди залежать од других, що одні панують і розкошують, а другі поневіряються і бідують, одне слово, що в людському житті панує економічно-соціальна нерівність. І так само об'єктивний дослідувач повинен визнати, **ЩО ПЕРШИМИ ЛЮДЬМИ НА ЗЕМЛІ, ЯКІ ВИРАЗНО І СВДОМО ПОМІТИЛИ**

ЦЮ ПРИЧИНУ НЕЩАСТЯ ЛЮДЕЙ, БУЛИ СОЦІЯЛІСТИ...“

Останні слова великими літерами це ми наводимо, щоб підкреслити наймудріше слово та найбільш „феноменальну“ нісенітницю нашого „мужицького“ філософа.

Отаке пише В. Винниченко, триста сторінок отакої „науки“ — де ж нам дітися від сорому з такими „найбільшними“ письменниками? Як би це сказав темний колхозник, чи робітник з фабрики, що чув дзвін та не знає відки він, але людина в 70 років, яка претендує на філософа, як-не-як письменник, б. провідник соціал-демократів, б. Голова Директорії УНР, а на схилі життя „планетарний комуніст“ — куди ж нам йти з такими провідниками? А як що це б. голова наших соціалістів, то які ж вони були та є ті рядові наші „перші люди на землі?..“

Як бачимо, кожущка під деревом на спеці аж надто вистарчить, щоб такий розум „нагострити“.

НА ТЕМУ ДНЯ

Коли людина покусає пса . .

Англійська журналістична приповідка каже: коли пес покусає людину — явище звичайне, нема про що писати в пресі. Але, коли, навпаки, людина покусає пса — явище екстраординарне, про нього треба подати репортаж в газету.

Якщо людина замолоду захоплюється соціалізмом, атеїзмом і т. зв. „поступовими“ ідеями, а в зрілому віці стає консерватистом, людиною віруючою і до сучасного життя підходить розважно — річ звичайна. Життєвий шлях Гете, Достоевського, Сінклера, деГоля, а в нас О. Андрієвського, О. Назарука, В. Євтимовича і багатьох багатьох інших тому приклад і нема чим дивуватися, бо, як писав Л. Толстой, — **нема нічого на світі ліпшого понад досвід.**

Але, коли людина за молодих літ стояла на поміркованих позиціях, а на старість стає “прогресистом-революціонером” — річ не звичайна і про це треба писати в пресі.

Недавно українське інформаційне бюро подало до відома, що на голову Виконного Органу УНРади покликано д-ра Степана Барана. Др. Баран, людина понад 70 років віком, “склав урочисту присягу перед президією УНР та в короткій промові подав основні напрямні політичної праці нового В.О.”

Отже, сталося неймовірне! Рівнозначне тому, що людина покусала пса.

В книзі О. Доценка “Літопис Української Революції” т. II, кн. 5, Львів 1924 р., ст. 377-378 читаємо уривки з листів д-ра Барана, тоді ще нестарої людини, до своїх друзів по політичній роботі.

Оцінюючи політичну ситуацію, що склалася для України в 1920 році після провалу всіх спроб відновити УНР, д-р Степан Баран пише в листі від 9 лютого 1920 року до В. Сингалевича з Відня:

. . . **“Всі вони (українські політичні партії, що вели провід політикою УНР, Я. К.), як і цілий уряд — повні банкроти в українськiм громадянстві, які не вернуть до політичного життя. . . . До Кам’янця приїхав Мазепа. Втік від своїх, бо наддніпрянські і галицькі військові частини хотіли його розстріляти разом з Безпалком і д-ром Макухом та прочими висшими урядовцями за послідню катастрофу”.**

В іншому листі, того самого дня, до Костя Левицького др. Баран пише:

. . . **“Він (С. Петлюра, Я. К.) повний банкрот, як і Мазепа зі своєю радою міністрів і дурним кабінетом. . . . На разі граємо комедію з радою міністрів і називаємо скінчених ідіотів “Урядом”.**

А сьогодні що робить др. С. Баран? Кому присягає?

Якщо пес покусав людину — явище звичайне.

Якщо ж людина покусав пса — подія незвичайна!

І тому цих кілька рядків про нового голову В. О. УНРади.

Ярема Книгар

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

В додаток до статті М. Никоровича „Д-р О. Назарук про Гетьманську Ідею та Рід Гетьманський Скоропадських“ (в числі 2 „Д.Д.“) окрім зовсім слушної редакційної примітки на ст. 28, варто було б з'ясувати нашим читачам і цілому українському громадянству таке: хто такий „П. С.“, якому присвячений відомий вірш Шевченка „Не жаль на злого...“, важко сказати; тут потрібні спеціальні досліді. Але кого саме тут Шевченко називає „гетьманом дурним“ — цілком ясно.

В доповнення до історичної публікації проф. О. Оглоблина „Два документи з часів Української Держави 1918 року“, подаю наступні дані в цій справі, взяті з матеріалів, які я готую до друку, під назвою „Історія Армії Української Держави 1918 року“.

В загальному реєстрі Центральних Установ Військового Міністерства Української Держави подано наступні відомості:

В 1918 році при Головному Штабі Військового Міністерства літом була утворена Орденська Комсія в наступному складі:

Голова Комісії — полк. Юрій Галич

Члени: В. Модзалевський
Ю. Нарбут

Секретар Комісії: сотн. Вишнівський
Комісія розробляла статутні таких орденів Української Держави:

Того ж самого 1848 року, над тим же Кос - Аралом, Шевченко пише свій славнозвісний твір „Заступила чорна хмара“, де є такі рядки:

„А гетьман-попович
Із-за Дніпра назирає —
Дурний Самойлович
З Ромоданом...“ і т. д.

Ясно також, чому Шевченко назвав Гетьмана Івана Самойловича „дурним“, хоч новітня українська історіографія зовсім іншої думки про цього гетьмана.

Проф. О. Оглоблин

1. Залізний Хрест — за визвольну боротьбу.

2. Орден кн. Ярослава Мудрого — за заслуги на громадському полі.

3. Орден св. кн. Ольги — за заслуги жінок на громадській роботі.

4. Хрест св. кн. Володимира Великого за Державну Шкільну Службу.

5. Орден св. Архистратига Михаїла — за військову хоробрість.

6. Хрест і Зоря „Славні і Відродження України“ з блакитної і жовтої емалі з золоті і срібні на широкій блакитно-жовтій стрічці з тризубом.

Про ці орденські відзнаки згадує і полк. Юрій Галич в своїх споминах, що вийшли на еміграції.

Все це свідчить про ту широко запроєктовану роботу, яку розпочав Гетьман Павло Скоропадський при будові Української Держави.

Сотн. Борис Монкевич

СПИСОК ПОЖЕРТВ НА ПАМ'ЯТНИК СЛ. П. ПОЛК. В. ЄВТИМОВИЧА

1. О. Петренко	3.00 дол.	8. П. Мохорук	2.00 "
2. А. Писаренко	2.00 "	9. П. Миськів	1.00 "
3. М. Савченко	3.00 "	10. проф. М. Павлик	2.00 "
4. інж. В. Ткаченко	3.00 "	11. І. Стадник	2.00 "
5. полк. П. Силенко	2.00 "	12. Й. Павлик	2.00 "
6. Г. Стадник	2.00 "	13. М. Поронюк	3.00 "
7. П. Хижий	2.00 "	14. інж. М. Абдула	2.00 "

ПОДЯКА

Видавництво і редакція квартальника "Державницька Думка" оцим висловлюють щирю подяку нижчепоіменованим заступникам нашим, які жертвенно працюю без жодноі матеріальноі винагороди провадили протягом 1951 року розповсюдження квартальника та приеднанням йому передплатників.

Ці особи:

ВШП.: Агафія Фіца, Шикаго; К. Трохименко, Філаделфія; П. Багрій, Гамільтон, Канада; В. Манько, І. Ольховий, О. Кравченко, Монтреал, Канада; О. Петренко, Торонто, Канада; П. Додик, М. Ба-

ла, Віндзор, Канада; М. Кеттела, Ошава, Канада; П. Колішпр, Саскатун, Канада; В. Лучнян, Гартфорд, Конн.; О. Макаренко, Садбури, Канада; І. Михальчук, Вінона Канада; О. Онисяк, Дервент, Канада; І. Рихло, Реджайна, Канада; М. Ставничук, Рочестер; Д. Скибо, Калгари, Канада; М. Татух, Сант Катерінес, Канада; В. Базилевський, В. Дітель, Нью Йорк; С. Геба, Лашін, Канада.

А також ВШП Голови відділів УГОА Дітройт: 1, 2 і 5 жіночого відділу.

Всім щира сердечна подяка!

Слава Україні! Гетьманові Слава!

КНИГИ І ЖУРНАЛИ, НАДИСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ

Україна, українознавство і французьке культурне життя, ч. 5, 1951, Париж.

Наша Доба, українське незалежне слово, ч. 6, листопад, 1949, Париж.

Наша Культура, науково-популярний місячник української культури, ч.ч. 2, 3, 4. 1951, Вінніпег.

Наше Життя, місячник Союзу Українок Америки, ч. 2, 1952, Філаделфія.

Карпатський Голос, журнал карпатських українців Америки, липень-вересень, 1951. Бріджпорт, Конн.

Скит — Сила і слабість комунізму, політична бібліотечка ч. 1. Вид-во М. Денисюка в Аргентині.

Літературна Бібліотечка. Вид-ва М. Денисюка в Буенос Айресі:

Юрій Тис — Симфонія землі.

Оксана Драгоманова — По той бінк світу.

Анатоль Галан — Пахощі.

Олексій Сацюк — Злат-жолудь.

Марія Цуканова — Бузковий цвіт.

Р. Л. Суслик — Сумні спогади, 1951 р. На чужині.

М. Матвій-Мельник — Горить мій світ, 1951, Філаделфія.

О. Залеський — Короткий курс історії української музики, Філаделфія, 1951.

Л. Шанковський — УПА та її підпільна література. Вид-во "Америка", 1952.

Світло, католицький журнал для українського народу, ч. 3, Торонто.

The Eastern Quarterly, No. 1-2, January—April, 1952.

СПРАВЛЕННЯ ВАЖНІШИХ НЕДОГЛЯДІВ У Ч. 4 "Д. Д."

В статті проф. О. Оглоблина "Династична ідея в державно-політичній думці України-Гетьманщини 17-18 стол." на стор. 41, перший рядок низу після речення: "Звичайно, Б. Хмельницький добре знав організацію державної влади в дунайських князівствах", має йти наступне речення, пропущене через недогляд: "Не міг не знати він про форму верховної влади в італійських князів-

ствах". На стор. 52, рядок 17 згори, замість слова "Галицької концепції 1658 року", має бути "Гадацької концепції 1658 року".

В заголовку статті проф. Н. Полонської-Василенко "Перша державницька праця з історії України" пропущено слово "давньої", після чого повний заголовок статті виглядав би так: "Перша державницька праця з давньої історії України".

**ОРІЕНТОВНИЙ ЗМІСТ ЧИСЛА 6-го
КВАРТАЛЬНИКА „ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА“**

- С. Ледянський: Коли і як прийде загибель комунізму? Аналіз книги Дж. Бирнгема „Грядуща поразка комунізму“.
- А. Арабська: До характеристики капіталізму.
- Д. Левчук: Гетьман Павло Скоропадський в світлі найновіших фактів.
- А. М. Андрієвський: Гетьмани Богдан Хмельницький і Павло Скоропадський в історичній перспективі.
- Єлизавета Скоропадська: Спомини.
- Д. Горняткевич: Др. Степан Томашівський як людина, вчений і громадський діяч.
- П. Солуха: Історія і сучасність.

ПРЕСОВИЙ ФОНД В-ВА „ДЕРЖАВНИЦЬКА ДУМКА“

На пресовий фонд видавництва „Державницька Думка“ в кінці грудня м. р. та на початку січня ц. р. поступило датків, переважно з коляди (в долярах):

Філадельфія: М. Чопик 30, К. Трохименко — мистецький образ вартости 30 доларів, В. Волчанський 10, М. Никорович 10, Д. Левчук 10, М. Заборський 10, І. Дикан 5, В. Коцюбинський 5, Є. Новаківська 5, І. Антоняк 5, М. Головата 5, В. Бугайський 3, С. Баб'як 3, Т. Бак-Бойчук 3, Др. Б. Старух 3, „Мета“ Держко-Боднар 3, „Надія“ Ст. Бернадин 3, Богачевський, Рогач і С-ка 3, А. Бережницький 3, С. Староста 2, І. Кривуша 2, І. Циган 2, М. Дармограй 2, Б. Катамай 2, Ч. Стефанів 2, І. Билинський 2, Кооп. „Базар“ 2, Др. В. Чума 2, С. Бриндзей 2, І. Ваврів 1, М. Дубас 1, І. Рогач 1, Н. Н. 1, Р. Флют 1, М. Тимошук 1, О. Наливайко 1, Т. Кеніш 1, М. Корник 1, М. Сміт 1, І. Білецький 1, Н. Н. 0,50. Разом \$180.50.

Дітройт: Перший відділ УГОА — 100,
Другий відділ УГОА — 150.

Поодинокі жертводавці: І. Науменко 3, П. Багрій 1, Т. Бондар 1, П. Гергель 1, М. Муляр 1, І. Кузич 1, о. Панкратів 1, І. Рихло 1.
Разом 440.50 доларів.

Всім жертводавцям щира сердечна подяка.

Збір датків на пресовий фонд „Д. Д.“ триває.

Видавництво „Державницька Думка“.

